

T.C.
DICLE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FUTBOL SEYİRCİSİNDE ŞİDDET EĞİLİMİNİN
MVQ (MAUDSLEY VIOLENCE QUESTIONNAIRE) İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RİDVAN NABİKOĞLU

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. M. YUSUF ÇELİK

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR 2012

T.C.
DICLE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FUTBOL SEYİRCİSİNDE ŞİDDET EĞİLİMİNİN
MVQ (MAUDSLEY VIOLENCE QUESTIONNAIRE) İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RIDVAN NABİKOĞLU

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. M. YUSUF ÇELİK

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

“FUTBOL SEYİRCİSİNDE ŞİDDET EĞİLİMİNİN

MVQ (MAUDSLEY VIOLENCE QUESTIONNAİRE) İLE DEĞERLENDİRLMESİ” başlıklı

Yüksek Lisans tezi ..... tarihinde tarafımızdan değerlendirilerek başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Yusuf ÇELİK

Tezi Teslim Eden : Rıdvan NABİKOĞLU

Jüri Üyesinin Ünvanı Adı Soyadı

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin BÜYÜKBAYRAM

Üye : Prof. Dr. M. Ali TAŞ

Üye : Prof. Dr. M. Yusuf ÇELİK

Üye : Doç. Dr. Fatma ÇELİK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan Aykut AYSAN

Yukarıdaki imzalar tasdik olunur.

Prof. Dr. Salih HOSOĞLU

Dicle Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalıőmamda bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof.Dr. M. Yusuf Çelik ve hürmetli eői Doç. Dr. Fatma Çelik, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sait Yücel hocama,eői hürmetli hanımefendi Zehra Yücel'e her zaman yanında olan ve yol gösteren Bölüm Başkanım Yrd. Doç. Dr Veysel Butakın'a, çalıőmamda gerek yardımlarıyla gerekse de esprileriyle yanımda olan can dostum Arş. Gör. Ömer Şimşek ve Arş. Gör. Erdost Özkan'a teőekkürü bir borç bilirim.

Babam'a...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT.....	X
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
1.1.1. Futbolun Doğuşu Ve Tarihsel Gelişimi.....	2
1.1.2. Şiddet.....	3
1.1.3. Şiddetin Nedenleri.....	4
1.1.4. Saldırganlık.....	6
1.1.5. Futbolda şiddet.....	6
1.1.6. Holiganizm.....	7
1.1.7. Lord Taylor'un Şiddetin Önlenmesi İçin Hazırladığı Rapor.....	8
1.1.8. Futbolda Şiddetin Bazı Nedenleri.....	9
1.1.9. Futbol Holiganlarının Neden Olduğu ve Ölümle Sonuçlanan Uluslararası Önemli Olaylar.....	12
2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	20
2.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	20
2.2 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	20
2.3 VERİ TOPLAMA ARACI.....	20
2.4 İSTATİSTİKSEL ANALİZ.....	21
3. BULGULAR.....	22
3.1.1. Cinsiyet ve Mezun Olunan Lise Türü Bakımından Betimsel İstatistikler.....	22
4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER	33
KAYNAKÇA.....	37
EKLER	41

TABLULAR LİSTESİ

- Tablo 1. Cinsiyet ve Mezun Olunan Lise Türü Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 2. Babanın Eğitim Düzeyi, Annenin Eğitim Düzeyi ve Ailenin Ortalama Gelir Düzeyi Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 3. Ailenizdeki Birey Sayısı Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 4. İkamet edilen yer Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 5. Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısı Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 6. Değer verilen ve sır söylenecek olan kadın arkadaş sayısı Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 7. Ailede en çok sevilen kişiler Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 8. Küçükken şiddete maruz kalma Bakımından Betimsel İstatistikler
- Tablo 9. Şiddete eğilim sorularının tümüne “doğru” yanıtını verenlerin betimsel istatistikleri
- Tablo 10. Cinsiyete göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 11. “Küçükken şiddete maruz kaldınız mı” sorusuna göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 12. Mezun olunan lise türüne göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 13. Ailedeki birey sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 14. Babanın eğitim düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 15. Annenin eğitim düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 16. İkamet edilen yere göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 17. Ailenin ortalama gelir düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 18. Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 19. Değer verilen ve sırrın söyleneceği kadın arkadaş sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

- Tablo 20. Ailede en çok sevilen kişiye göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması
- Tablo 21. Maçoluk (Machismo) ile ilgili betimsel istatistikler
- Tablo 22. Maudsley (MVQ) anketi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yunanistan'daki futbol problemlerini açıklayan dendogram

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MVQ: MAUDSLEY VIOLENCE QUESTIONNAIRE (Maudsley şiddet anketi)

M.Ö: Milattan Önce

Y.Y: Yüzyıl

F.İ.F.A: Futbolun dünya çapındaki yetkili kurumu olarak adlandırılabilir

U.E.F.A: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'ni temsil eden kısaltma

T.F.F: Türkiye Futbol Federasyonu

MHK: Merkez Hakem Komitesi

ÖZET

Bu çalışma günümüzde artan futbol şiddetine neden olan etmenleri ortaya koymak ve tartışmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma genel tarama yöntemlerinden olan betimsel modele uygun yürütülmüştür.

Katılımcılar, Diyarbakırspor-Yeni Malatyaspor, Diyarbakırspor-Balıkesirspor maçlarından önce müsabakaya gelerek bilet alan genç bireylerden oluşmaktadır. Rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak MVQ (Maudsley Violence Questionnaire) kullanılmıştır. Türkçeye çevrilen test, Walker (2005) tarafından geliştirilmiş ve cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.91 olarak hesaplanmıştır. Diyarbakırspor taraftarlarından 298 kişiye yüz yüze görüşme yapılarak değerlendirme alınmıştır. Araştırmaya alınan toplam 298 kişiden 268 erkek olup, yaş ortalama ve standart sapma değerleri 22.87 ± 5.23 , geri kalan 30 bayan seyircinin yaş ortalama ve standart sapma değeri ise 20.11 ± 4.86 olarak bulunmuştur. Verilerin çözümlenmesinde Khi-kare analizi, frekans, ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Araştırma bulgularına göre 28 erkek, 5 kadın olmak üzere toplam 33 kişi şiddet yanlısı olarak belirlenmiştir. Şiddet yanlısı olarak bulunan toplam 33 kişi, daha üst şiddet olarak tanımlanan 42 maçızmo sorularından 10'na tamamen katılmış, geri kalan soruların bazılarında da kısmen katıldıkları belirlenmiştir.

Sonuç olarak; toplumumuzdaki bazı gençlerin potansiyel suç işleyebilecek şiddet içinde oldukları ve acilen konuyla ilgili belirtilen önlemlerin alınması gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Futbol seyircisi, şiddet, holiganizm, maçoçluk

ABSTRACT

The aim of current study is to find and to discuss the effects of violence at the present in football matches. The study carried out in accordance with the general descriptive model of survey methods. Participants are comprised of people who took tickets for Diyarbakırspor-Yenimalatyaspor, Diyarbakırspor-Balıkesir football matches. The sample of the study was created using a random sampling method. MVQ (Maudsley Violence Questionnaire) which was developed by Walker (2005) was used as the data collection tool, the data collection tool translated into Turkish and then applied. The MVQ's Cronbach's alpha internal consistency coefficient is 0.91. The participants who included in this study were 298 supporters of Diyarbakırspor, 268 of them were male, the mean age and standart deviation 22.87 ± 5.23 , the recent 30 female the mean age and standart deviation 20.11 ± 4.86 . For data analysis, the chi-square, variance, standard deviation, frequency and statistical analysis techniques are used. According to the findings 33 individuals were found as violent people and there was a slight tendency of machismo within these people. The findings showed that 28 male and 5 female were tended to violence. The individuals who had tendency to violence are strongly agreed to 10 of 42 machismo questions which had superior violence meaning, and it is found that they were partially agreed to some of the remained questions. According to the results of the study, some youngsters in society are in tendency of violence and there should immidiately be prevelances for the topics.

Keywords: Football spectator, violence, hooliganism, machismo

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüzde futbol denildiğinde ilk akla gelen, ünlü kulüpler, yıldız futbolcular ve elbetteki seyircilerdir. Aslında bu modern takım oyununu ilk İngilizler bulduğunda böyle popüler olacağını ve bu denli cazip bir spor branşı olacağını hiç düşünmemiş olabilirler. Spor denildiğinde içinde sağlık, performans, otorite ve rekor terimleri akla gelmektedir. Futbol artık sağlık içinde yer alan bir oyun olmaktan çıkmış endüstriyel bir olgu haline gelmiştir. Bununla birlikte, futbol seyircisi bu endüstri içinde bir kaynak olmuş, takımların yegane ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Taraftarlar futbol müsabakalarının en önemli unsurunu oluşturmaktadır.

Spor, görece ve az değerli bir konumda iken, günümüzde toplumun merkezinde yer alan ve çok değer verilen bir kurum haline gelmiştir. Bu bağlamda, bir spor dalı olarak futbolun izlediği seyir, çarpıcıdır. Futbol, modernleşme süreciyle birlikte, belli bir alt kültüre ait oyun olmaktan çıkarak kitlelerin peşinden sürüklendiği popüler bir eğlence aracı olmak yanında, insanların dinsel ya da yarı dinsel biçimde bağlılık gösterdikleri temel bir doyum kaynağı statüsü edinmiştir [1]. Günümüzde içinde yaşadığımız toplumsal hayattan ayrı düşünülmemelidir. Spor sosyolojisi ve psikolojisi hakkında yapılan araştırmalar, sporun toplumsal yapının bir yansıması olduğunu göstermektedir. Spor sahalarındaki seyircilerin "takım tutma ve bir takımın taraftarı olmalarına" bağlı olarak saldırganlıklarını da bu yapı içerisinde ele almak gerekir [2]. Bugün seyirci ve seyircilerin davranışları, bunların kişilik özellikleri bir tartışma konusu halini almıştır. Özel izlenimlerden, bilimsel çalışmalara kadar dile getirilmekte olan bu konu etrafındaki fikirler, değişik olmakla beraber, genel eğilim şudur ki, son yıllarda tribünler birer problem arenası halini almış, seyircilerin ve taraftarların davranışlarında istenmedik yönde değişiklikler olmuştur [3]. Taraftarların her geçen gün takımlarına karşı biraz daha tutum içerisinde, gerçekleri görmeye karşı isteksiz, rakip takımın sporcularına ve seyircilerine karşı saygısız, acımasız, hakemlere karşı saldırgan hale geldikleri kanısı; gerek sporcu, gerek seyirci ve gerekse spor kamuoyu tarafından açıkça gözlenmektedir [4]. Futbol takımı taraftarlığının psikolojik ve sosyal nedenlerle ortaya çıktığı söylenebilir. Her toplumda bireylerin çeşitli gereksinimleri vardır. Bireyler bunları dürtü ve güdülerıyla davranışlara dönüştürürler ve bir ihtiyaçtan doğan doyuma ulaşırlar, işte takım taraftarlığının temelinde de bu yatmaktadır. Taraftarlar zaman zaman kendi özel yaşamlarındaki beklentilerini ve umutlarını takımı veya kulübün başarıları ile doyurmaktadır.

Çalışmada müsabakalarda huzuru veya şiddetin oluşmasında birinci derecede rol oynayan seyircilerin, şiddete ve daha ilerisi olan maçoluk'a (masizmo-holiganizm) ne derecede eğilim gösterdikleri, uluslar arası geçerliliği kanıtlanmış MVQ testi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, futbol, şiddet, futbol seyircileri gibi kavramların açıklamalarına yer verilecektir.

1.1.1. Futbolun Doğuşu Ve Tarihsel Gelişimi

Futbolun ilk olarak nerede ve kimler tarafından oynanmaya başlandığı kesin olarak tespit edilememiştir. Fakat çoğu yerde İngiltere’de bir savaş öncesinde prova yapmak için iki kale arasına yerleştirilen askerlere verilen emirler ile savaşın basit bir stratejisini oluşturmak amacıyla dizdikleri askerlerin kendi aralarında oynadıkları oyun şeklinde geçmektedir. M.Ö. 2500 yılında Çin İmparatoru Huang-Ti’ nin askerlerine iki direk arasından geçirilerek bir top ile çeviklik talimi yaptırdığı eski Çin kaynaklarında belirtilmektedir. Orta Asya Türklerinin “Tepük” adı verilen bir oyunu oynadıklarını Kaşgarlı Mahmud’un ‘Divan-ül Lugat-it Türk’ adlı eserinden öğreniyoruz. Günümüzde oynanan modern futbol ise İsa’nın doğuşundan sonra Roma’da askerler arasında oynanan ‘Harpastrum’ a dayanmaktadır. Harpastrum Elenlerin ‘episkyres’ adlı oyunundan esinlenmiştir. Ortaçağ’da oynanan ‘la soule’ adlı oyun da futbolla benzerlikler içermektedir. İçinde her türlü serbestlik bulunduğu için çok sert bir oyun olmuştur. “Ortaçağ’da köylüler top diye adlandırılan şişirilmiş bir işkembe vuruyorlardı. Katolik kilisesi de onları destekliyorlardı. Örneğin topu bir ileri bir geri atmak; iyi ile şeytanın çarpışması ya da yaşam-ölüm gibi olayları vurgulamaktadır. Böylece ‘futbol’ dinsel törenlerin bir parçası oldu. Ortaçağ’ da ‘futbol’ toplumsal doku içinde bir denge ögesi olmuştur. Söylenenlerin pek çoğunda ortak bir yön vardır: İnsanlar düşmanları yendiklerinde futbol oynuyorlardı [5].

Modern futbolun türk toplumuna girmesi 19.y.y.’ın sonlarına rastlar. O dönemde futbol oyunu bazı dini inançlarında etkisiyle Müslüman türkler arasında gelişmemiş ve halk arasında oynanması da yasaklanmıştır [6]. Futbol, Osmanlı toprakları üzerinde ilk defa gayrimüslimler ve ülkede yerleşmiş bulunan yabancı uyruklular tarafından oynanmıştır. Sosyal ve idari bakımdan başkent İstanbul’a uzak ve rahat olan iki şehir, Selanik ve İzmir futbol oyununun ilk taraftarlarını bulduğu yerdir. 1875 yılında Selanik’ de, 1877’de İzmir’de bu oyun hafta tatillerinin ve yaz akşamlarının en büyük eğlencesi olmuştur. Diğer taraftan iki türk kulübü Galatasaray ve Fenerbahçe İstanbul’da futbol oynamıştır. 1908 yılından, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kuruluşuna kadar geçen zaman içerisinde futbol İzmir ve İstanbul’da oynanmıştır [7]. 24 Eylül 1951 tarihinde profesyonelliğin kabulü ile türk futbolunda yeni bir dönem başlamıştır. 1954’te Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (U.E.F.A.)’ nın kurulmasından sonra Türkiye bir avrupa ülkesi olarak kabul edilme mücadelesi vermiş ve bu isteği F.İ.F.A. tarafından 10 Şubat 1962’de alınan karar uyarınca kabul edilmiştir [8].

İlk milli lig maçlarına 1959'da başlanmıştır. İstanbul'dan sekiz, Ankara ve İzmir'den dörder takımın katılmasıyla iki gruba ayrılarak oluşturulan, takımlar arasında yapılan maçlarda; Fenerbahçe ve Galatasaray finale kalmışlardır. Finalde Fenerbahçe, Galatasaray'ı yenerek ilk milli lig kupasını almıştır "Fenerbahçe Kulübü" Türkiye'de sporun ilk "federe" örgütlenme birimleri olarak, sporun beden eğitiminden artık bütünüyle koptuğunun göstergesi olmuştur. 1908 yılından sonra, örgütlenme yasağının kalkmasına paralel olarak, ülkenin her yanında hızla kurulan futbol kulüpleri, Türkiye'de sporun batıya yönelişini ve futbolla özdeşleşmesini kurumlaştırmışlardır [6].

1.1.2. Şiddet

Türk Dil Kurumu'nda [TDK] şiddet: Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik hız, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu veya davranışta aşırılık olarak tanımlanmaktadır. Şiddetle ilgili literatür incelendiğinde, insanda şiddeti doğuran saldırganlık eğiliminin nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı bakış açılarına rastlanır. Çoğu zaman şiddet ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen ya da sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülür [10]. Ama bugün bilim dünyası her iki etkenin de saldırganlık ve şiddet davranışının ortaya çıkmasında belli ölçülerde önemli olduğunu kabul etmektedir. Birinci bakış açısı, şiddetin biyolojik yönüne işaret ederken, ikinci bakış açısı sosyal etkenleri öne çıkarmaktadır. Şiddet; bir hareketin bir kuvvetin veya gücün değerlendirilmesi, sert hareket etmek, sert davranmak, kaba kuvvete başvurmak şeklinde tanımlanmıştır [6,11].

Şiddet sözcüğü genel anlamda, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini kaba ve sert davranışı, eylemi nitelendirir. Şiddet özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, ferde ve topluma zarar eylemlerini kapsar [12]. Aslında spor ile şiddet yakın akrabadır [13], çünkü bilindiği gibi futbol şiddeti içinde barındıran bir oyundur. Kazanma hırsını sonuna kadar gözlemleyebileceğimiz, deyim yerindeyse, ağırlıklı olarak bir erkek oyunudur [14].

İnsanda doğal bir eğilimin ürünü olarak kabul edilen saldırganlığın, birden fazla insan tarafından gerçekleştirilen şiddet niteliğinde bir grup davranışı olarak ortaya çıkmasında insanın doğuştan getirdiği biyolojik özellikleri kadar aile, kültür ve bunların şekillendirdiği yaşam biçimlerinin ve hayata bakış tarzlarının etkisini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü tüm bu etkenlerin birbiri ile etkileşerek ortaya çıkardığı "Fanatikleşen fert ve topluluklar kendi kendilerini topluma kabul ettirme yollarını ararlar" [15].

Şiddet, insan hayatının her alanında var olan evrensel bir olgudur. Onun evrenselliği, kişiye ve topluma yönelik zarar verici niteliğinden kaynaklanır. Kelimenin kökenine inildiğinde, yerli ve yabancı kaynaklarda benzer sözcük anlamlarına rastlanır. Oxford İngilizce Sözlük'te (Oxford English Dictionary) [18] şiddet; “bedene zor uygulama”, “bedensel zedelenmeye neden olma”, “kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama”, “bozma ya da uymama”, “rahatça gelişmesine ya da tamamlanmasına engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirme”, “anlamin çarpıtılması” “büyük güç, sertlik ya da haşinlik”, “kişisel duygularda sertlik”, “tutkulu davranışlara ya da dile başvurma” şeklinde çeşitli anlamlarda ve geniş bir alanda tanımlanmaktadır. Fransızca- Türkçe Büyük Sözlükte (Grand Dictionary) “violentia” kökeninden gelerek, insanların ve nesnelerin kaba kuvveti, yamanlık, zorluk, birine karşı zor kullanmak, (viole) ırza geçmek, kirletmek anlamlarında kullanılmaktadır [19]. Şiddet dilimize Arapça'dan geçmiş bir kavramdır. Kamus-ı Türkî'ye bakıldığında, şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert muamele, mükâfat ve ceza vermede mübalağa, peklik, müsaadesizlik, sıkı ve ziyadelik olarak geçiyor [20]. Tezcan'ın belirttiği gibi, şiddet çok yönlü bir olgudur. Tek bir neden şiddeti doğurmaz. Ekonomik, psikolojik, toplumsal boyutlar şiddet olayında birlikte söz konusudur. Şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması, bilimsel gerçeklerle bağdaşmamaktadır [21]. Ülkemiz için pek geçerli olmasa da taraftarlık tercihini belirleyen ana etmen bölgeciliktir. Bir bölgede yaşayan insanlar o bölgenin futbol takımını desteklemektedirler. “Oysa Türkiye’de, basının ulusal gazete-yerel gazete ayrımı gibi bir ulusal takım ve yerel takım ayrımı vardır” [22]. Bu sebepten dolayı Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş takımları ülkemizde en çok taraftarı olan takımlarımızdandır. Çünkü Türkiye'nin her bölgesinde taraftarları mevcuttur. “Olayın sosyolojik olarak açıklaması: ‘Siz bakmayın benim Yozgatlı, Kırşehirli, Sivaslı, Çorumlu olduğuma. Ben Cimbomluyum. Ben Fenerliyim. Ben Beşiktaşlıyım’. Bu cevapların ortaya çıkardığı gerçekte soruyu muhatap olan kişilerin üzerinde derin bir psikolojik baskı olarak hissettikleri kentsel üyeliğin ve daha çok da taşrasal ezikliğin tutulan takımla bertaraf edilmiş olacağı düşüncesi yer alır” [23]. Bu araştırma, bu alanda spor dünyasına bilimsel bir katkı sağlamak ve bu camiaya yeni perspektifler sunmak için tasarlanmış olmakla birlikte son günlerde meydana gelen olayların toplumsal temellerini de irdeleyen sosyolojik bir çalışma olmuştur.

1.1.3. Şiddetin Nedenleri

Ülkemizde şiddet nedenleri araştırıldığında önem bakımından iki ana başlık üzerinde toplanması çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Birincisi sosyo-ekonomik, ikincisi psikolojik etkenlerdir. Aşağıda çeşitli kaynaklar referans alınarak ülkemizdeki şiddetin nedenleri yüzeysel olarak açıklanmıştır. Prestij ve statüye ilişkin algılamalar: Bireyler bazen yaşanan olumsuzlukları veya gelişmeleri kendi statülerine ve prestijlerine yöneltmiş bir eylem

olarak algılamaktadırlar. Geleneksel değerlerin dominant olduğu yerleşim yerlerinde prestij ve statüye karşılık gelen kavram “şeref” kavramıdır. Ülkemizde de şeref olgusu, bireylerin toplumsal statüsünün en üst tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, şeref kavramı toplumumuzda önemli bir kurucu kimlik unsuru veya önde gelen bir kimliksel bileşen işlevini görmektedir. Bu nedenle bazı basit ayrıntılar bile, önemli şiddet davranışını tetikleyebilmektedir. Özellikle kadın eksenli problemlerin genelde cinayetle sonuçlanması, bu algılama biçimi ile yakından ilintilidir. Bu çerçevede, namus ve kan davalarının temelinde bu önemli faktör yatmaktadır [24].

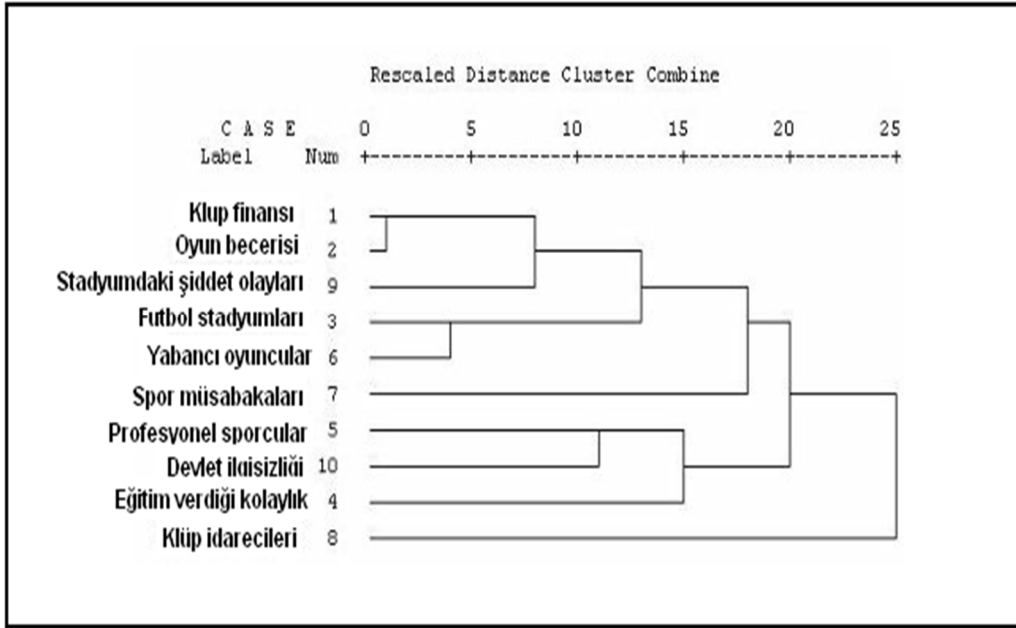
Şiddet çok faktörlü bir olgudur. Ayrıca şiddete neden olan kaynaklar; media, inanç, illegal ilaç kullanımı, alkol, gençlik sorunları, cinsiyet; özellikle kadınların karşı kaldığı şiddet, göçten kaynaklanan iklim değişiklikleri şeklinde sıralanabilir [25 – 28].

Özellikle alkol ve bazı ilaçların şiddete neden olması bilinmektedir. Bu araçlar, şiddet içeren davranışlara yol açabilir. Ayrıca, bazı odaklar şiddet ve istismar ile kendi çıkarları doğrultusunda şiddet kurbanlarına uyuşturucu mekanizmaları kullanabilir. Alkol, suç ve şiddet, alkol bağımlılığı ruh sağlığı sorunları ile ilişkilidir. Alkol, aile içi şiddet ve kişinin verimliliğinin düşmesine neden olur. Uyuşturucu kullanımı sokakta başlayan bir alt kültür gerektirir. Özellikle yasadışı ticaret uyuşturucu kullanımının kaynağını oluşturur. Bu durum kişi sağlığını ve benlik duygusunu sekteye uğratarak şiddete eğilimi artırır [29].

Werb D ve ark'nın yaptıkları çalışmada; şiddet ve yasadışı uyuşturucu ticareti arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Çalışma bulgularına göre, uyuşturucu yasağı, şiddeti azaltarak, cinayet oranlarının azaltılabileceğini ifade etmektedirler [30].

Koutroumanides C ve Laios A'un yaptıkları çalışmada Yunanistan'daki futbol problemlerini ortaya çıkaran bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre, bulgular Şekil 1'de görüldüğü gibi bir dendogramda toplanmıştır. Dendogram Yunanistan'daki futbol problemleri ile ilgili olan değişkenlere kümeleme yöntemi (Cluster Analysis) kullanılarak ortaya çıkarılmıştır. İlgili dendogram incelendiğinde stadyumlardaki şiddet olaylarının özellikle stadyumlarla yakından ilişki içinde oldukları görülmektedir [31].

Şekil 1. Yunanistan'daki futbol problemlerini açıklayan dendrogram

1.1.4. Saldırganlık

Saldırganlık: “Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış” [32] olarak tanımlanır

1.1.5. Futbolda şiddet

Egemen sınıf maddi üretim araçlarını denetlediği gibi düşünsel üretim araçlarını, yani düşünce üreten tüm alanları ve araçları, kitle iletişim araçlarını denetler, üzerlerinde kendi hegemonyasını kurar. Egemen sınıf diğer sınıfların rızasını kazanmak için ideolojik aygıtlar üretir ve toplumsal pratiklerde egemenliğini bu aygıtlar üzerinden yeniden üretir. Kapitalist üretim ilişkileri bağlamında ideoloji altyapıdan soyutlanarak ele alınmaz, ideolojik sorunsalın temellendiği yer altyapıda, üretim biçiminde ve üretim ilişkilerinde gizlidir. İdeolojinin sorunsallaştırılması da bu nedenle üretim ve mülkiyet ilişkileri bağlamından ayrı düşünülemez, kapitalist üretim biçiminin ürünü olan ve kapitalizm temel belirleyenlerinden biri olan “meta fetişizmi” [33] yüzünden, şeyler arasındaki gizemli ilişkiler gibi görünür. “Fetiştik” karakteri nedeniyle ideoloji, toplum ve kendi “gerçek varoluş koşulları” arasında bir yarılmaya neden olur, gerçeği yerinden çıkararak, yerine “üretim ilişkilerinden türeyen” bir ilişkiyi geçirir. Toplumun kendi gerçek varoluş koşullarının üzerini örter, kendi kurguladığı gerçekliği toplumsala yansıtır. Toplum bu yansımada, bu aynada kendini görür, imgesini yakalar. Egemen yapı maddi ideolojik aygıtlarını kullanarak yanılısımalı imgesel ilişkileri tüm topluma dayatır [34]. İdeolojinin varlığı bu ilişkilerin her toplumsal pratikte yeniden-üretilmesi sürecine

bağlıdır, ideolojik aygıtlar da toplumsal pratikler bağlamında iktidarı toplumsal öznelere üzerinden yeniden- üretirler, toplumsal yaşamın birçok alanı doğallaşmış bir biçimde ideolojik yeniden-üretim gerçekleştirilmesi için kullanılır. Futbol ve ideoloji arasındaki ilişkiyi çözümlenmek, toplumsal anlamda iktidar ilişkilerini ve iktidarın kültürel bağlamda yeniden-üretimini anlaşılmasını olanaklı kılar. Çünkü “futbol asla sadece futbol değildir [33]. Kitlelerin sisteme eklenmeleri bağlamında futbol önemli işleve sahip bir ideolojik aygittir ve kitlelerin egemen ideolojiyi yeniden- üretmelerini sağlayarak onların yabancılaşmış yaşamlarını haz aldıkları, tek gerçek ve doğal dünya olarak kabul etmelerini sağlar: “Bütün ideolojilerde olduğu gibi spor ideolojisi de kapitalist sistemdeki üretim ve toplumsal ilişkilerin gerçek yapısını gizler, bunlar sanki ‘doğal’mış gibi değerlendirilir. Spor kuruluşlarında yer alan bireylerin aralarındaki ilişki, şeyler arasındaki maddesel ilişkiye dönüştürülür: Maç sonuçları, makineler ve rekorlar. Bu süreçte insan bedenine bir meta gibi davranılır” [33]. İdeolojik aygıt olarak futbol tüm özgürleşim yaratan özelliklerinden arındırılır, mekanikleştirilerek kültür endüstrisinin bir ürünü haline getirilir. Futbol ideolojik işlevinin yanında ekonomik anlamda da önemli bir belirleyen haline gelir, finansal piyasaları etkileyen bir güç kazanır: “Futbol, artık kapitalistik bir eğlence sektörü ve milyarlarca dolarlık katma değer yaratılıp paylaşılıyor. Ama, manüfaktür döneminde olduğu gibi hakim ideolojinin ve politik yeniden-üretim bugün de gerçekleştirildiği bir sektör aynı zamanda” [33]. Bu durum, boş zaman etkinliklerinin kapitalistik yapının ideolojik bir yeniden-üretim alanı olduğunu ve eşitsizlik üreten üretim ilişkilerinin meşrulaştırılarak yaşamın her alanında temel belirleyen haline getirilmesi gerçeğini göstermektedir.

1.1.6. Holiganizm

Holiganizm, kasıtlı olarak başkalarının mallarına zarar verme ve ahlaksız davranışlar sergileme anlamına gelmektedir. Holiganizm, en yalın ifadeyle spordaki terördür.

Özellikle futbol taraftarlarının karşılaşma öncesi, esnası ve sonrasında, stadyum içerisinde veya dışarısında karşı takımın taraftarlarına karşı kurmaca veya fiziki egemenlik gücü göstermeleridir. Bu güç gösterimi saldırganca olup taraftarların duygu ve düşünceleri üzerinden kontrolün kalkmasıdır.

Holiganizm, patolojik bir durum değildir. Karşılıklı ön yargı ve düşmanlıklardan beslenen ,sosyokültürel bir süreçtir. Gruplar ilişkiye geçtiklerinde bu düşmanlıklar çatışmaya dönüşmektedir. Spor karşılaşmaları bu tür düşmanlıkların çatışmaya dönüşmesi rizikosunu taşıyan ortamı oluşturmaktadır [35].

Holiganizm, ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Avrupa’nın her tarafında özellikle Almanya, Hollanda, İtalya, Avusturya, Fransa, Belçika, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti ve Danimarka’da görülmüştür.

İngilizlerin holiganizm ile mücadelesi Hillsborough faciasından sonra futbolda önemli bir aşama kaydeden Lord Taylor’un hazırladığı raporlar çerçevesinde İngiltere, Sanayi Devriminden sonra Futbol Devrimini gerçekleştirmiştir. Alınan tedbirler yapılan uygulamalar ve futbola özgü çıkarılan kanunları ile futbol holiganizminin üstesinden gelmiş, yeşil sahalardaki şiddet olaylarını en alt seviyeye indirerek futbolu gerçek bir eğlence sektörüne dönüştürmüştür. İngiltere’nin futbolda özel bir yere gelmesinin öncüsü olan Lord Taylor’un hazırladığı rapor aşağıda sunulmuştur [36].

1.1.7. Lord Taylor’un Şiddetin Önlenmesi İçin Hazırladığı Rapor

İngiltere de Lord Teylor futbol’da şiddetin önlenmesi için bir rapor halinde öneriler sunmuştur. Raporda genel olarak aşağıdaki başlıklara yer verilmiştir:

Futbol dünyasında yapılanlara kısa başlıklar altında bakacak olursak [37]:

- 1- Futbol statlarının modernizasyonu gerçekleştirilmesi,
- 2- Polisin futbol seyircisine karşı uyguladığı metotlarında değişikliğe gidilmesi ve katı davranışlardan vaz geçilmesi için İngiltere’de biz dizi önlem alınmasına karar verilmiş bazı ajanları holiganların guruplarının içine sokularak hareket alanlarını kısıtlamış ve önceden bilgi alınarak olayların önüne geçilmesi sağlanmıştır.
- 3- Futbol müsabakalarından önce satılan alkol ve benzeri uyuşturucuların sahalara sokulmaması hususuna önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. sarhoş ve huysuz taraftarların sahalara alınması engellenmiştir.
- 4- İngiliz holiganlarının ülke dışındaki maçları izlemesi için polise yam yetki verilmiş ve müsabaka süresince holiganları istasyonlarda tutma yetkisi verilmiştir.
- 5- Futbol müsabakaları süresince sahaya atılan yabancı maddeler ve kötü tezahüratta bulunanları, ırkçı hakaretlerde bulunanları tespit ederek maçlara alınmamasını polise özel bir izin ile verilmiştir. Karaborsa olarak adlandırılan yasadışı bilet satışının önüne geçmek için polis müdürlerine tam yetki verilmesi sağlanarak istediği taraftarın üstünü arayarak sahadan çıkarma yetkisi verilmiştir.

- 6- Çıkarılan bu yeni kanunla birlikte, polisin ve mahkemelerin yetkisi daha da genişletilmiştir. Böylelikle, futbol maçlarına katılımdan men ve yurt dışına çıkışın yasaklanması cezası kişinin daha önce futbola ilişkin bir suç işleyip işlemediğine bakılmaksızın polis amirinin yeterli sebepler oluştuğuna inandığı, gerekli ve faydalı gördüğü durumlarda mahkemeye yapacağı şikâyeti ile birlikte sağlanabilir hale getirilmiştir [38].

1.1.8. Futbolda Şiddetin Bazı Nedenleri

“Ülkemizde ise son yıllarda spor kaynaklı şiddet olaylarında bir artış görülmektedir. Süper ligden amatör liglere, sade bir futbol taraftarından kulüp yöneticisine kadar futbol holiganizmi saha içi ve dışındaki olumsuz etkisini giderek daha çok hissettirmektedir. İngiltere’den farklı olarak ülkemizde futbol sahalarında görülen şiddetin altında birçok sebep yatmaktadır. İngiltere ve Türkiye de futbolda meydana gelen şiddet olaylarının tabanında değişik nedenler yatmaktadır. İngiliz holiganlar genellikle genç ve işçi sınıfı mensupları olup erkeklik kimliklerini ortaya koymak ve kargaşa çıkarmaktan haz duydukları için şiddete başvururlardır. Türkiye’de ise eğitim ve gelir seviyesi düşük kişilerin yanında sosyal seviyesi yüksek, VIP tribünü izleyicileri, kulüp yöneticileri, siyasi yetkililer ve milletvekilleri dahi değişik boyutları ve yönleriyle futbol holiganizminin içerisinde bulunmaktadır. O kadar ki, maç sırasında hakeme su şişesi fırlatan daha sonrada tartaklayan bir milletvekili kendini ben Denizli Sporun holiganıyım, takımımın haklarını korurum şeklinde savunabilmektedir. Ülkemizde futbol sahalarında görülen şiddetin başlıca sebeplerine gelince [38];

Ekonomik ve Sosyal Hayattaki Sorunlar : Gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve farklı kesimler arasında derinleşen uçurum bireysel anlamda anemiye yol açmakta özellikle toplumun alt kesimlerini oluşturan kitlelerde kin ve öfke birikimi yaratmaktadır. Sportif alanlar ise bu kitleler için deşarj olabilme imkânı sağlamaktadır. Her ne kadar yanlıştansa, toplumun büyük bir kesimi stadyumları rahatça bağırılan, küfür edinilebilen, istenildiği gibi davranarak stres atılabilen dokunulmaz yerler olarak algılamaktadırlar. Hatta sadece futbol sevgisi için maç izlemeye gelen kişiler, tribünlerin tiyatro-sinema olmadığı eleştirisine maruz kalabilmektedir.

Yerleşmiş Spor Kültürü Eksikliği :Üzülerek belirtmek gerekir ki ülkemizde yerleşmiş bir spor sevgisinden ve spor kültüründen bahsetmek mümkün değildir. Toplumun büyük bir kısmı sadece futbolla özellikle üç büyük futbol takımıyla ilgilenmekte, buna rağmen futbol maçlarına olan katılım derbi maçlar dışında oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır. Gerçekte futbolu sadece bir oyun olarak sevdiğimiz söylenemez eğer öyle olsaydı futbolun üç neticeli bir oyun olduğu unutulup başarı sadece galibiyete endekslenmez ve dolayısı ile de

kazanma şansları yüksek olan üç büyük kulübün dışında kalan diğer futbol kulüpleri de yeterli taraftar desteği alabilirdi. Ayrıca, 1980 darbesinin de etkisiyle depolitize olmuş toplumsal kesim, futbolu bir hobi, heyecan verici bir oyun olmaktan çok, daha büyük öneme sahip bir şey olarak algılamaya başlamış, bu kesimler tarafından futbol ölüm-kalım mücadelesi olarak görülüp hayatının merkezine oturtulmuş, taraftarlar futbol takımlarıyla kendilerini özdeşleştirmeye başlamışlar, taraftarı oldukları takımları hayatın merkezine oturtulmuştur.

Mafyanın Etkisi : Ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu diğer sektörlerde olduğu gibi mafya, ülkemizde para ve güç göstergesi olan futbola da el atmıştır. Mahkeme kayıtlarına da geçtiği üzere mafya futbolda söz sahibi olmak adına; maç sonucunu etkilemekten, hakem atamalarına müdahaleye, Futbol Federasyonu seçimlerine etki etmekten, bazı spor yazarlarının yaralanması olaylarına kadar birçok olaya karışmış ve futbola kirli elini bulaştırmıştır.

Stadyumların Yetersizliği : Ülkemizde bulunan stadyumların birçoğu UEFA standartlarının altında olup, mimari açıdan zayıf olduğu gibi, giriş çıkış kapı sayılarının azlığı, stat içerisindeki donanımların (kafeterya, tuvalet vs.) azlığı ve temizlik konusunda ki yetersizliklerle 21. yüzyılın çağdaş toplumuna yakışmamaktadır. Özellikle tel örgüler ve demir parmaklıklar insanlara kafese atılmış duygusu verdiği gibi tribünlerdeki gerilimi artırıcı rol oynamakta, taraftarlar tel örgünün arkasında dokunulmaz oldukları hissine kapılıp istedikleri gibi hareket edebilmektedirler.

Etkisiz Güvenlik Önlemleri ve Polisin Tutumu : Sportif olayları yönetmedeki otorite boşluğu ve alınan etkisiz önlemlerde şiddet olaylarının artmasına sebep olmaktadır. Polis her maç öncesi stadyumlarda yerini almakta hatta bazen bu rakam abartılarak özellikle derbi maçlarında 3-4 bin kişiyi bulmakta ise de meydana gelen olayları önlemede yetersiz kalmaktadır. Kimi zamanda polis, sert ve katı tutumu ile şiddetin baş sorumlusu olmaktadır. Abartılmış polis sayısı, polis köpeklerin kullanılması taraftar üzerinde provakatif etkiye sebep olmaktadır. Bazense polis asli görevini bırakarak taraftarlardan ziyade maçı izlemekle meşgul olmaktadır. Ayriyeten, özellikle Anadolu da siyasi baskınında etkisiyle polis, misafir takım seyircilerine karşı daha sert bir tutum izleyebilmektedir.

Teknik Direktörlerin, Futbolcuların Sorumluluğu : Futbolcu ve teknik direktörlerin taraftarlar üzerindeki etkisi küçümsenemez. Bu kişiler tarafından kaybedilmiş bir maç sonrası hakemi veya rakip oyuncuyu suçlayıcı açıklamalar yapılması, maç sırasında provakatif davranışlarda bulunulması taraftarın tansiyonunu yükseltmekte ve şiddet olaylarının oluşmasına etki etmektedir.

Futbol Federasyonu ve MHK : Ülkemiz de seçim sisteminin de etkisiyle Federasyon her zaman bir veya birkaç takımın yandaşı olarak görülmekte, meydana gelen en küçük sorunlarda, her türlü hakem hatalarında dahi Futbol Federasyonu sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca, kamuoyundaki güven eksikliğinden dolayı federasyon ve kurulları tarafından kulüplere verilen cezalar adilliği yönüyle hep tartışma konusu olmaktadır.

Hakemler: Türkiye’de yapılması en zor mesleklerin başında hakemlik gelmektedir. Futbolcu, teknik ekip ve yöneticiler tarafından alınan mağlubiyetlerin ilk sorumlusu olarak hep hakemler gösterilmektedir. Taraftarlıkları hep tartışma konusu olmakla birlikte, verdikleri kararlar ile televizyonlarda saatlerce yargılanmakta, yanlı veya yansız fark etmeksizin yönetimleriyle futbol sahalarında görülen şiddete etki etmektedirler. Burada toplumsal tarafgirliğimiz dolayısıyla yapılan kimi haksız eleştirilerin yanında, hakemlerinde kendilerinde olan güven eksikliği, futbolcu üzerindeki otorite yetersizliği, iyi yetiştirilmemeleri ve dolayısıyla Dünya klasmanında olan hakem sayımızın oldukça az olması da yatmaktadır.

Kulüp Yöneticileri : Ülkemizde kulüp yöneticisi olmak ekonomik ve sosyal açıdan birçok olanağı beraberinde getirmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak kulüp yöneticileri genelde toplum tarafından tanınır, bu kişiler yer yer futbolculardan daha fazla TV’lerde yer alırlar. Kulüp yöneticilerinin taraflı, kışkırtıcı açıklamaları olumsuz etkilere yol açtığı gibi, yöneticilerin taraftar gurupları ile karşılıklı menfaate dayanan ilişkileri, taraftar guruplarına bedava bilet dağıtımı, dış saha maçları için otobüs ayarlanması, yabancı maddelerin sahaya sokulmasının kolaylaştırılması gibi maddi ve manevi anlamda yardımları futbol sahalarında görülen şiddetin temel sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Futbol otoritelerinin de hemfikir olduğu üzere, taraftar guruplarına sağlanan bu menfaatler bitirilmedikçe (o kadar ki bazı kişiler hayatlarını bu yardımlarla kazanmakta ve kaybetmemek için tribünlerde güç gösterisinde bulunabilmektedir) futbol sahalarındaki şiddetin önüne geçilmesi güç olacaktır.

Medya : Medya kulüpler arası rekabeti körükleyerek, kulüp yöneticilerinin, futbolcuların demeçlerini tahrik kar bir havaya sokup hakemleri, futbol federasyonunu ya da rakip kulübü suçlayan bu açıklamaları ustalıkla büyütmede, şiddeti kışkırtıcı ve saldırganlığı tahrik edici yayınlarda bulunmaktadır. Genellikle büyük kulüplerin söz sahibi olduğu diğerlerinin ise teferruat olarak görüldüğü futbol medyasında tiraj ve reyting uğruna yer yer milliyetçiliği kışkırtan, rakip takım futbolcu ve yöneticilerini rencide eden yayınlar yapılmaktadır. Maç görüntülerinin dahi yayınlanmadığı birçok TV kanalında ise futbolcular ve hakem kararları üzerine saatlerce konuşulmakta genellikle dört büyük kulübün temsil edildiği bu programlarda reyting uğruna basit kavgalar çıkartılmaktadır [38].

1.1.9. Futbol Holiganlarının Neden Olduğu ve Ölümle Sonuçlanan Uluslararası Önemli Olaylar

Heysel Faciası, 29 Mayıs 1985 günü Brüksel'de oynanacak olan Juventus ile Liverpool arasındaki Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası final maçının başlamasından önce Liverpool taraftarlarının İtalyanlara saldırması ve çıkan panik sonucu bir duvarın çökmesi ve taraftarların tel örgülere sıkışması nedeniyle 38 İtalyan taraftar ve 1 Belçikalının öldüğü olaylara verilen isimdir.

Maç öncesi Brüksel sokaklarında özellikle İngiliz holiganların başını çektiği olaylarda pek çok kavga olmuştur. Maç başlamadan kısa süre önce, arada güvenlik bariyeri olmadığı için holiganlar İtalyanların bulunduğu bölüme saldırmış, ancak kendilerini korumak isteyen İtalyanların kaçış noktasındaki büyük duvar taraftarların kaçışını engellemiştir. Çıkan arbedede 39 kişi hayatını kaybetmiştir.

Olayları öğrenen futbolculardan Liverpoollu Mark Lawrenson, Alan Hansen ve Kenny Dalglish sahaya çıkmak istemediğini söyleyince, devreye giren UEFA ve kulüp yetkilileri maçın oynanacağını söyleyerek oyuncuların sahaya çıkmalarını sağlamıştır.

Bu çapta bir olaya rağmen final maçı boş tribünler önünde oynanmış; Juventus Michel Platini'nin penaltıdan attığı golle 1-0 kazanarak kupayı kazanmıştır. Yıllar sonra Heysel faciasını değerlendiren Alan Hansen, "O gecedeki hafızamda bir şey kalmadı. Olayların şokuyla nasıl mücadele ettiğimizi bile bilmiyorum" yorumunu yapmıştır.

Olay sonucu İngiliz takımlarına 5, Liverpool'a ise 6 yıl uluslararası karşılaşmalardan men cezası verilmiştir.

Olaylar sonrası Brüksel'deki Heysel Stadyumu'nun ismi, 'Kral Baudouin' olarak değiştirilmiştir [39].

Galatasaray-Leeds United Maçı

6 Nisan 2000 tarihinde İstanbul'da oynanan UEFA maçında İngiliz Leeds taraftarlarıyla Galatasaray taraftarları arasında çıkan olaylarda iki Leeds taraftarı öldürülmüştür. Dünya spor tarihinde ses getiren futbol severlerin neden olduğu bu olayda şiddetin ve holiganizmin ne denli korkunç bir boyutta olduğu ve kazanma hırsıyla ortaya çıkan kötü tablonun bir göstergesidir. Aşağıda bu olaya ilişkin dünya medyasında yer alan bazı haberler olduğu gibi aktarılmıştır [40].

İtalyan Basını: Taksim Meydanı'nda iki kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylar İtalyan basınında geniş yer buldu. Gazeteler olayları 20 kadar İngiliz holiganın çıkarttığını ve ilk kez Türkiye'de böylesine bir meydan savaşının yaşandığını dile getirdiler. Radyo ve televizyonlar, Taksim Meydanı'ndaki olayları ilk haber olarak verirken, “İngiliz taraftarların her zamanki tahrikleri, yine etrafi kana buladı” değerlendirmesini yaptılar. İtalyan basını, Leeds United'ın, yaklaşık bir ay önce Roma takımı ile eşleştiğini, ilk maç arefesinde Roma sokaklarında yine gergin anlar yaşandığını ve sarhoş olan İngiliz taraftarların dükkanların vitrinlerini kırdıklarını, yaralanan ve gözaltına alınan holiganların sayısının 16'yı bulduğunu hatırlattı [40].

İngiliz Basını: The Independent gazetesi olayı büyük bir tarafsızlıkla okuruna duyururken, Leeds taraftarlarıyla İstanbul'un Taksim semti sakinlerinin arasında çıkan tartışmanın kavgayla dönüştüğünü ve bunun da iki kişinin yaşamına mal olduğunu bildirdi.

The Guardian gazetesi “Taciz ettiler!” başlığıyla duyurduğu haberde, çatışmanın Leeds United taraftarlarının bir taksi şoförünü taciz etmeye kalkmalarıyla çıktığına dair bölge sakinlerinin verdikleri ifadelerle dikkat çekti. Öncelikle bu olay stad içerisinde ve çevresinde değil taksim meydanı ve civarında olmuştur. Her zaman ki gibi alkolü çok alan İngiliz holiganlar çevredeki iş yerlerine saldırmış, iş yerlerine ve arabalara zarar vermişlerdir. Bundan dolayı futbolla ve sporla hiç alakası olmayan nedenlerden dolayı kavga çıkmış ve olay sonucu iki İngiliz taraftar öldürülmüştür. Olayda İngiliz taraftarların çok ileriye giderek Türk bayrağını yaktığını söyleyenlerin sayısı da hiç de az değildir. Galatasaray maçtan önce Leeds United kulübünden kara listede olan İngiliz taraftarların isim listesini açıklamış ancak İngiliz kulübü bu listeyi göndermemiştir. Maçtan sonra liste gönderilmiş ve bu listede yer alan 40 holigan sınır dışı edilmiştir [40].

Taraftarlık

Futbolun çok geniş ve güçlü bir ekonomik sektör haline gelmesi, doğal olarak üreticilerini ve tüketicilerini belirlemiştir. Futbol ekonomisinin Üreticileri televizyonlar, şirketler, medya, sponsorlar, oyuncular ise Tüketicileri/ alıcıları da, zamanında tribünlere sürülen kitledir. Tartışmanın kendisi de buradan çıkmaktadır. Tribünlere sürülen kitle nedir, nasıl tanımlanacaktır? Başından beri tüketici olarak hedeflenen ‘seyirci’ ile futbola özne olarak yeniden dahil olma amacıyla var olduğu söylenebilecek ‘taraftar’ arasında bir farklılık olduğunu belirtmek gerekir. Aynı sebepten dolayı taraftarlık ile endüstriyel futbol arasında da gerilimli bir ilişki olduğundan bahsedilebilir. Öncelikle kavramsal olarak, bu çalışmada, taraftar ve seyirciyi

birbirinden farklı, hatta zıt anlamlarda kullanılmaktadır. Endüstriyel futbol ve taraftarlık tartışmalarında, taraftarlığa, para, medya, profesyonellik gibi kapitalizme özgü bir kurum olarak bakmamakla başlamak gerekir. Her ne kadar taraftarlık bu ticarileşmenin içinde kendi özgün varoluşu, dili, kültürü ile endüstriyelleşen futbolun içinden doğmuşsa da, onun yaratmaya çalıştığı formdan farklı bir biçimde gelişerek, oyundaki birliktelik ve isyan potansiyelini ‘kısmen taşıyan’ bir biçimi olmuştur. Futbol kolektif bir oyundur. Kurallara bağlanmadan, kalabalıklarca oynandığı dönemlerde pek çok yasakla karşılaşmıştır. Bu yasakların en önemli sebeplerinden biri oyunun büyük kalabalıkları harekete geçiren bir özelliğinin olmasıdır [51].

Stemmler, futbol oyununun ‘kamu huzur ve asayişini bozma’ potansiyelinin bu yasakların başta gelen sebeplerinden biri olduğunu belirtir [41]. Siyasi amaçlarla ya da çitle çevirmeyi protesto için bir araya gelinen futbol maçlarından büyük kalabalıkları cezbeden ilk futbol kulüplerine kadar futbol oyununda kolektivite potansiyeli varolmuştur. Dünden bugüne bu potansiyel için Stuart Hall şunları belirtir [41] Endüstri öncesi futbol büyük ölçüde düzensizdi, şekillendirilmişti ve standart kaynakları yoktu (top tekmeleneceği gibi, taşınabilir, atılabilir, kapılabilirdi). Bazen yüzlerce kişi katılırdı, işaretlenmemiş alanlarda veya kasaba caddelerinde yapılırdı. Bütün oyunlar yöresel geleneklere göre oynanırdı ve sıklıkla... İsyan Yasa’sının okunmasıyla son bulurdu. Bunun aksine modern oyun ileri derecede düzene sokulmuş ve sistemleştirilmiştir. Evrensel olarak uyulan ve hakemleştirilmiş kurallara göre bir merkezden yönetilir. Doruk noktası cemaat düzeyinde değil yerel bağlar çok güçlü olmakla birlikte ulusal ve uluslararası düzeydedir. Katılım için değil, seyirlik olması için yeniden düzenlenirler. ‘İsyan’ oyun alanında değil tribünlerde gerçekleşir. Futbolun endüstriyelleşmesi süreci, futbol oyununun peşinden koşan kitlelerin yeniden düzenlenmesini de beraberinde getirir. Artık istenen tuttuğu kulüp için daha fazla para verebilecek, müşteri tipinde seyircidir. Tribünlerdeki kitlenin nasıl oturacağına/nasıl ayakta durmayacağına, nasıl davranacağına, neler söyleyeceğine dair formlar, diğer yandan ‘fair play’ ruhu bir bakıma kitlelere dayatılır. Önceden kralların sevmediği futbol kitleleri, bugün futbol piyasasının patronlarınca eleştirilir. Eleştirilen ve istenmeyen, değiştirilmeye çalışılan bahsettiğimiz ‘isyan potansiyeli’dir. Elbette, yapılan isyanın hedefi ve kendisini nasıl tanımladığından çok ortada duran ‘potansiyel’ hali buradaki tartışmanın merkezindedir. Bunun yanında burada tanımlandığı anlamda ‘taraftarlık’ bugün futbolu takip eden kitleler arasında nicel olarak azınlıkta fakat etki alanı açısından güçlü bir konuma sahip asgari kolektiviteden oluşan beraber ‘hareket etme’ temelli sosyallikleri içerir. Bu tanım için, somut olarak, ‘tribün gruplarının’ içerisinde veya ilişki ağlarında yer almak önemlidir. ‘Seyirci’ seyretmek fiili üzerinden pasif bir kabullenmeyi içerir. Kolektif harekete görece kapalı olduğundan, bir kolektif tanım içinde konumlandırılmaz. ‘Taraftar’ ise taraf olmak fiilinden türer ve ‘gösteri toplumunda’ pasif izleyicilikle kaygılı bir varoluş sergilemesi üzerinde durulabilir [42]: “Seyirci yalnızca ‘sunulan gösteriyi takip eden’ iken, ‘taraftar’ taraf

olan ve onun ötesinde kendi ‘kolektif’ kimliğini oluşturmaktadır. Sosyal ilişki ağları içerisinde yer alma durumu, taraftar olmanın olmazsa olmazıdır. ‘Taraftar olmayı’ yalnızca bir spor takımının destekleyicisi olma anlamında kullanılmaktan ziyade, ‘aktif’ olarak sosyal ilişki zemininde yer alanlar üzerinden kurmak daha etkili olacaktır. Taraftarlık bir anlamda, gösteri toplumunun sunduğu ‘pasif izleyici olma’ durumuna inat bir aktiflik çabasıdır. Bunu sadece ‘futbola’ ilişkin veya doksan dakikalık bir duruş olarak almak da yetersiz kalabilmektedir. Burada mevzu olan konu, aslında sınırlı bir parçası da alınsa bir ‘yaşam kurgusunun’ bilinçli veya bilinçsiz bir eleştirisini anlatır. Aslında ‘tribüncüler’ arasında yaygın olan bir ifade bu durumu çok güzel özetlemektedir: “Tribün hayata gider yapmaktır...” Ian Taylor, daha önce de üzerinde durulduğu gibi, taraftarlığın oluşumunun yabancılaşmadan bağımsız olmadığını vurgular (1975). Profesyonelleşme nedeniyle tribünlere sürülen seyirci ile futbol arasında, seyircilerin oyuna yabancılaştırılması nedeniyle her zaman gerilimli bir ilişki olmuştur. Bu gerilimin düzeyi döneme göre farklılıklar göstermiştir. Bu gerilimin bazı unsurları, nereden bakıldığına bağlı olarak ‘müşterileştirilmeye/pasifleşmeye bir direniş’ olarak da, ‘holiganizm’ olarak da okunabilir, Taylor’un temel vurgularından bu sonucu çıkarmak mümkündür. Kimi zaman elbette, nasıl tanımlandığına bağlı olarak her ikisini de barındıracaktır. Marxist bir bakış açısından Taylor, futbol holiganizminin doğuşunda sporun değişen doğasının, özellikle de işçi sınıfının dayanışma kurumu olarak yerel kulüplerin değişen rolünün etkili olduğunu belirtir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra profesyonel futbolun gelişmesiyle, futbolda yerel kulüplerin toplumdaki rolünün azalması ve izleyicilerin daha fazla para ödemesine gayret edilen ticarileşmiş bir faaliyet haline gelmesi oyunun takipçilerinin konumunu da oyunun ve kulüplerinin temsilini de etkileyecektir [37]. Futboldaki bu yabancılaşma süreci, işçi sınıfının geleneksel hafta sonu faaliyetlerinin çöküşünün bir parçasıydı. Bunlar sadece futbolu değil, aynı zamanda köpek yarışlarını, bando takımlarını, okçuluğu da içeriyordu. Bu yabancılaşma nedeniyle tribünlerdeki şiddet, yabancılaşmış işçi sınıfı gençlerinin, geleneksel hafta sonlarını yeniden oluşturma denemeleri olarak görülebilirdi [43]. Taraftarlık bu anlamda, futbol oyununda yeniden varlık kazanma biçimi olarak da okunabilir. Pasif, tüketime yönlendirilmiş seyirci, futbolun şov olarak örgütlendiği çağımızda elbette sistem tarafından tercih edilen bir durumdur. Bu aynı zamanda bir başka açıdan oyuna yabancılaşma anlamına da gelebilir. Taraftar kavramı beraberinde kolektiviteleri getirir. Bu kolektivite, yalnızca maç günleri aynı stadi doldurmak, aynı maçı izlemek gibi pasif bir durum değildir. Taraftarlık bunlara ek olarak ilişki ağları içinde olmayı gerektirir. İlişki ağı, ortak hafıza, ortak dil, ortak tutum alış, diğer taraftarlarla oluşturulan ‘kamusal alan’dır. İlişki ağlarına dahil olma gerekliliği, artık ortak futbol kulübünü tutanların birlikteliğini aşarak, kendi özgün varlığının oluşması demektir. İlişki ağlarının oluşmasını sağlayan çatı, futbol kulübüne olan aidiyettir ama salt takım tutmayı aşan başka bir ortak kültür de oluşacaktır. Düzenli futbol takipçisi olmak da ‘taraftar’ olmak için yeterli değildir. İçinde şenliğin, hüznün, dayanışmanın beraberce yaşandığı bir sosyallik ve

‘sahada olanlar dışında’ bir kolektif hafıza taraftarlığın en önemli koşullarından birisidir. Endüstriyel futbol piyasası tarafından yaratılmaya çalışılan futbol kültürü ise, yalnızlığı, bireyselleşmiş hayranlığı ve tüketimi özendirir. Televizyon futbolu, statlardaki kolektivite potansiyelinin yerine evde tek başına yaşanacak sevinç veya üzüntüyü pazarlar. Oyunu doğrudan etkileme Taraftarlık 301 ihtimalini ortadan kaldırır. Kulüp ürünlerinin ya da futbolcu formalarının tüketimine indirgenen ‘sevgi’ ise çoktan karın parçası haline gelmiştir. King’in deyimiyle yeni-tüketici seyirciler futbol endüstrisinin sürmesi ve gelişmesi için temel önemdedir [44]. Tüketimle kulüp sevgisi arasında bir doğru orantı yaratılır. Bu tip seyirciliğin taraftarlıkla 5 ilgisi yoktur: “Futbolda yaşanan ticarileşme kasten yeni tip bir taraftar profilini tercih etmektedir; daha zengin ama, daha az ‘sadık’ seyirciler. Maçlarda hazır bulunan bu yeni seyirciler, gittikçe ‘taraftarlar’ yerine ‘tüketicileri’, güçlü bireysel kimliği veya bir sadakati ifade etmek yerine eğlence arzusunu sürdürmeyi resmediyorlardı [44]”. Sistem, ‘seyirci’ kalıbına sokamadığı tipleri, genel olarak ‘suç bilimi’ terminolojileriyle yargılar, ‘holiganizm’ gibi çeşitli etiketleme formülleriyle marjinalize etmeye çalışır. Bu bilindik ve Türkiye’de akademide ve medyada da oldukça yaygın olarak kullanılan kriminolojik genellemelerin yanı sıra, özellikle Avrupa’da 1960’lardan sonundan itibaren gelişen süreçte futbol takipçileri çeşitli kategoriler çerçevesinde ele alınır. Oldukça geniş bir literatürün bulunduğu alanda futbolu takip eden kesimler içerisinde farklı kategoriler oluşturulmuştur. Hemen her kategorileştirmede olduğu gibi bu alanda yapılacak kategorileştirmelerin de sınırlılıklar içerdiği unutulmamalıdır. Bunun yanında elbette oluşturulan kategoriler birbirleriyle ilişkisiz ve geçişsiz değildir. Bu ayırmaştırmada birbirine geçişler ve ilişkiler elbette önemli bir yere sahiptir, bunun yanında bu tip kategorileştirmeler anlamının kolaylaştırılmasına hizmet etmektedir. Bu kategoriler genel olarak futbol takipçilerini ‘şov endüstrisi merkezli’, ‘oyun (futbol) merkezli’ ve ‘heyecan merkezli’ sınıflamalara tabi tutabildiği gibi ... Türkiye’de üç büyükler, Taraftarlık ve Fanatizm ve şiddet Türk futbol camiasında futbol kulüplerinin kuruluşu, 20. yüzyılın ilk on yılına rastlar. Üç büyüklerden biri olan Beşiktaş, 1903 yılında Beşiktaş Jimnastik Kulübü (BJK) adıyla tescil edilmiştir [45]. Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray arasındaki ezeli rekabet, fanatik taraftarlar arasında da yoğun biçimde yaşanır. Konsensus Araştırma ve Danışmanlık Şirketi tarafından yapılan bir ankette, Galatasaray en fazla taraftarı bulunan kulüp olmakla birlikte, en fanatik taraftara sahip takımın Beşiktaş olduğu medyaya yansımıştır. Emniyet kayıtlarına geçen ve adliyeye intikal eden olaylara karışan taraftarlar arasında Beşiktaş taraftarlarının çoğunlukta olması; resmî makamlarda bulunan kişilere hakareten Beşiktaş taraftar/taraftarlarının tutuklanması; stadyumlarda, Beşiktaş seyircisinin oturduğu tribünler önüne ağ gerilmesi; Beşiktaş maçlarının yapıldığı illerde İl Spor Güvenlik Kurullarının Beşiktaş taraftarlarının zaman zaman maça alınmaması talebi, sanal ortamdaki Beşiktaş taraftar sitelerinin sayıca fazlalılığı gibi veri ve tespitlere ilişkin medya haberleri dikkat çekicidir. Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan, Beşiktaş’ı en fanatik takım olarak

belirleyen bir rapor da, basılı ve sanal ortamdaki haberleri doğrular niteliktedir. Beşiktaş taraftarlarının slogan ve tezahüratlarının kültürel doku analizine tâbi tutulduğunda ortaya çıkan tablo, Beşiktaş taraftarlarının üç büyükler içinde en fanatik grup olduğu sonucunu desteklemektedir. Üç büyükler arasında, taraftar sayısı bakımından en alt sırada Beşiktaş kulübünün yer aldığı yaygın bir görüştür. Sayıca en çok taraftara sahip kulüplerde, taraftarların fanatizm derecelerinin rakamsal büyüklükle ters orantılı olması; başka bir ifadeyle taraftar sayısı nispeten düşük olan kulüplerde taraftarların fanatiklik derecelerinin artması, Ziya Gökalp'in 'camia ve cemiyet' kavramlarını hatırlatmaktadır. Ziya Gökalp'e göre, sosyal zümreler, birbiri içine konulmuş çeşitli büyüklükte kutular gibidir. 'camia ve cemiyet', bu zümrelerin en önemli iki unsurudur. 'camia', 'cemiyet'i içine alacak büyüklükte olmasına rağmen, toplumsal vicdan açısından 'cemiyet'e oranla çok zayıftır (1992: 17). Bir başka ifadeyle, grup büyüdükçe ilişki ve bağlar zayıflamakta, grup küçüldükçe sadakat ve ortak payda genişlemektedir. Örneğin, bir başka sosyal grup olan aile de, birim olarak en küçük, sosyal güç olarak en büyük kurumdur; aynı zamanda, sadakat duygusunun en yoğun ve kuvvetli yaşandığı en küçük birimdir. 4. İşlevsel Halkbilimi Kuramı ve Sloganların Kültürel Doku Analizi Bağlam Merkezli Halkbilim Kuramları'ndan olan İşlevsel Halkbilimi Kuramı, halk edebiyatı yaratmalarının, metinlerin değil, metinlerin oluşturuldukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamın temel hareket noktası olduğu tezinden hareket etmektedir [46]. Taraftarın, takımına duyduğu güven ve beklentilerin sembolü kabul edilen sloganlar, takım, hakemler ve kulüp yöneticileri üzerinde oluşturduğu baskıyla, bu kuramdan hareketle slogan (metin), stadyum/taraftar gruplarının bulunduğu diğer mekânlar (metnin oluşturulduğu ve nakledildiği bağlam), taraftar (nakleden), futbolcu/ yönetici/teknik kadro ve rakip taraftar (dinleyen), takımın başarısı (dinlenilme nedenleri) şeklinde formülize edilebilir. Malinowski, kurumların ve bu kurumlar içindeki eylemlerin kültürel ihtiyaçlarla ilişki içinde bulunduğunu vurgulayarak her aracın, söylenen her sözün belirli bir amaç ve teknikle kullanıldığını, grup ya da aileyle bağlantılı olduğunu ileri sürer. İşlevsel Kurama göre işlev, kültürün bütünü içinde aldığı rolü, her zaman, bir ihtiyacın doyurulmasını ifade eder [47]. Temel fizyolojik ihtiyaçlar, sosyal bir varlık olan insanın kültürel değerleri ve ihtiyaçlarıyla paralellik taşıyan bir mekanizma oluşturur. Sloganlar, bu kuram çerçevesinde analiz edildiğinde, sloganların kendisi, sembolik bir dürtü; taraftar, oyuncu ve teknik kadro, işbirliği yapılan grup; sloganların yazılı olduğu pankartlar ve sanal ortamdaki slogan ve tezahürat metinleri el ürünleri; maça kadar olan zaman aralığı, süreç ve takımın başarısıyla elde edilen zafer, doyum olarak ortaya çıkmaktadır. Slogan ve tezahüratlar, dilbilimi içinde genç bir bilim dalı olan toplum dilbilim (sosyolinguistik) bakımından da değerlendirilmelidir. Toplum dilbilim, çok genel çizgileri ile dilin toplumda nasıl kullanıldığını ele alan ampirik çalışmalarla [48], varyantların belirlenmesinde bağlamsal faktörleri içinde bulunduran, sosyalliğe referans gerektiren özellikleri içine alan bir dilbilim dalıdır [49]. Toplumdilbilimde temel yaklaşım, toplumun sosyo-ekonomik katmanları arasındaki

farklılıkların dilde yansıma alanı bulmasıdır. Dil olgusunu sosyoloji (toplumbilim) çerçevesinde irdeleyen toplumdilbilim, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik statü grupları, meslekler vb. farklı toplumsal katmanların sosyal diyalektlerini ele alır. Kullanılan dil, sesbilgisinden dilbilgisinin bütün düzeylerine değin, konuşurun ait olduğu toplumsal katman ya da grupla ilgili önemli ipuçları verir. Bu gruplar, futbolda, sosyal bir fenomen olarak taraftarlık olgusunu, dilin kullanımı açısından taraftarların toplumsal doku içinde ait oldukları yeri ve statüyü göstermenin yanı sıra, sözcük ve söylem farklılıklarıyla da kendi içlerindeki varyantlaşmanın tezahürü olarak değerlendirilebilir. Futbol takımlarının toplum dilbilim açısından göze çarpan özelliklerinden biri, slogan ve tezahüratlarda cinsiyet farklılığının yoğun biçimde ortaya çıkması, yani slogan ve tezahüratların eril söyleme sahip olmasıdır. Cinsellik bağlamında, kimi zaman rakip takım ve taraftarının en pejoratif biçimiyle aşağılanması, erkek etken, dişil edilgen konumunda taraftara ve rakibe roller yüklenmesi, bu rollerin tezahürata taşınması, en önemli toplum dilbilim göstergelerindedir. Türk kültüründe siyah erkekliği, gücü ve otoriteyi simgeler. Bu rengi, beyaz ile birlikte forma ve kulüp rengi olarak benimseyen Beşiktaş'ın taraftarlarının sloganlarında da, erkek egemen düşünce ve duygu tarzı baskındır. "Aslolan hayattır, hayat da Beşiktaş", "Beşiktaşlı değilsen hiçsin" sloganlarında, taraftar sosyolojik anlamda varoluş nedenini taraftar kimliğine, takımına bağlamaktadır. Ferdî kimliğinden sıyrılarak taraftar kimliğine bürünen fanatik, grup içinde üstlendiği sosyal rolü oynamaya başlar. Ait olduğu grupla benliğini bulduğuna inanan taraftar, grubunun ya da takımının dışında kimliğini koruyamadığı, benliğini bulamadığı, gücünü ortaya koyamadığı 'zeheb' ile takımının bulunmadığı mekân ve olayları da anlamsız ve gereksiz görebilir. "Âlemin kralı sensin Beşiktaş", "Kral biziz bu âlemde", "Yeryüzünde gökyüzünde Kara Kartalız" sloganları, taraftarın, varlık nedeni olarak gördüğü takımına, aynı zamanda 'kült' niteliği addederek, onu tartışılmaz ve kutsal bir güç olarak kabul etmesinin bir örneğidir. "Büyüdüğüm beşiksin mezarımda taş/ Damarımda kanımsın gözümde yaş/ Yaşamımda ölümümde sözüm Beşiktaş/ Mutluyum gururluyum özüm Beşiktaş" dizeleri, insan hayatının en önemli geçiş dönemleri olan, Türk kültüründe beşik ve eşik kelimeleriyle simgelenen doğum ve ölümü; yani, maddî hayatın sınırlılığını ve ölümün sonsuzluğunu ifade etmektedir. Söz oyununun kullanıldığı bu sloganda, Beşiktaş, taraftar için, ilk geçiş dönemi kabul edilen doğumda, bir bebeğin maddî varlığını olası dünyevî tehlikelerden koruyan ilk nesnesi olan, varlığın ve yaşamın simgesi beşik fonksiyonu taşımaktadır. Taraftarın Beşiktaş'a bağlılığının, ölümden sonra bile devam ettiğinin göstergesi kabul edilen ve Beşiktaş'ın da son hecesine telmih yapan taş kelimesi ise, son geçiş dönemi ölümü simgeleyen mezar taşını hatırlatmaktadır. "...yapacağıma/yapmayacağıma namusum ve şerefim olarak gördüğüm Beşiktaşım üzerine söz veririm", "...Beşiktaş üzerine ant içerim" klişeleri, kültürlerdeki mukaddes ve en değerli varlıklar üzerine ant içme ve yemin etme ritüellerinin uzantısıdır. Türk kültür tarihinde, mensup olunan inancın kutsallarına göre, Kur'an, kılıç, şeref, aile gibi nesne ve değerler üzerine yemin edilmiştir. Fanatik taraftarın takımı üzerine

yemin etmesi, ait olduğu grubu tartışılmaz kutsal bir güç olarak görmesinin yanında, takımını idol hâline getirerek kutsallaştırdığının, dolayısıyla da kendi fanatizmini de makul, meşru ve dokunulmaz olarak tescillemesinin dışı vurumudur. Bu durumda, taraftar olunan takım, taraftarın kendinden üstün ve ulaşılmaz gördüğü; tartışmasız teslim olduğu üst kurumu; fanatik taraftar da, trans hâline geçmiş, söylenenleri sorgulamasız kabul eden ve uygulayan, adeta mistik bir ortam içinde ritüeli uygulayan din görevlisini ya da dine mensup kişiyi simgelemektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlardır [50]. Bu çalışmada futbol seyircilerinde şiddet eğilimi durumu betimlenmeye çalışılmaktadır.

2.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Diyarbakırspor taraftar olan ve maçlara seyirci olarak katılıp bilet alan kişilerdir. Araştırmanın örnekleme dahil edilen katılımcılar ise, 25 Mart 2012 tarihinde Diyarbakır Atatürk Stadyumu'nda oynanan Diyarbakırspor-Yeni Malatyaspor 31 Mart 2012 Diyarbakırspor-Balıkesirspor futbol müsabakalarından önce, müsabakaya gelerek bilet alan taraftarlardan oluşmaktadır. Ankete alınan bireyler, gençlerden oluşan, futbol müsabakalarına sürekli gelen genç kişiler arasından maça giriş esnasında rastgele örnekleme ile belirlenerek seçildiler. Bu müsabakalarda MVQ anket eğitimi önceden verilen üç anketörden yararlandı. Futbol seyircilerinden oluşan 298 kişinin katıldığı anket çalışmasında kişilerle maç başlamadan önce yüz yüze görüşülerek veriler elde edildi.

2.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada Walker (2005), Walker ve Gudjonsson (2006) tarafından geliştirilen ve Ek-2'de verilen Maudsley Şiddet Anketi (MVQ) kullanılmıştır. Bu ankette , şiddete yatkınlık ya da şiddeti onaylama ile ilgili tutum ve inançlar değerlendirilmektedir. Toplam 56 sorudan oluşan anket “doğru” ve “yanlış” şeklinde yanıtlanmaktadır. Ankette 42 soru “maçoluk” ve 14 soru ise şiddetin kabulü (şiddete eğilim) alt boyutlarından oluşmaktadır.

MVQ daha detaylı bir şekilde anlatılacak olursa; bu anketin şiddeti ölçen 14 sorusu mevcuttur. Bunlar sırasıyla; 6,14,17,18,27,32,34,37,40 ve 49. sorulardır. Ankette yer alan 12,29, 38 ve 52 sorular, nötr soru olup MVQ testine göre değerlendirmeye alınmayacak sorulardır. Diğer sorular ise maşizmoyu ölçen diğer 42 soruyu oluşturur.

Ankette maçoluk faktörü saldırı ve tehdit durumlarında geri çekilmekten utanma, şiddete gerekçe sunma, erkek olmanın parçası olarak şiddet ve korku ya da şiddetten kaçınmanın zayıflık olarak algılanması gibi maddelerden oluşmaktadır. Şiddete eğilim faktörü şiddeti kabul etme (medyada ya da sporda) ve şiddetten açık bir biçimde keyif alma, şiddetin kabul edilebilir

bir davranış olarak onaylanması maddelerinden oluşmaktadır. Walker'a (2005) göre her iki faktör, maçoluk ve şiddete eğilim, .74 ve .91 Cronbach alfa iç güvenirlilik katsayısına sahiptir.

Hem erkekler için ($r = 0.438$, $p < 0.001$) hem de kadınlar için ($r = 0.554$, $p < 0.001$) her iki faktör anlamlı biçimde ilişkili bulunmuştur.

2.4 İstatistiksel Analiz

Sürekli değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ortalama ve standart sapma (SD) değerleri ile gösterildi. Kesikli değişkenler çapraz tablolar haline dönüştürülerek Khi-Kare testi ile analiz edildi. Hipotezler çift yönlü olup, $p \leq 0.05$ ise istatistiksel olarak anlamlı sonuç kabul edildi. İstatistiksel analizler SPSS 15.0 for Windows (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) paket programı kullanılarak yapıldı.

3. BULGULAR

Araştırmaya alınan toplam 298 kişiden 268 erkek futbol seyircilerinin yaş ortalama ve standart sapma değerleri 22.87 ± 5.23 , geri kalan 30 bayan seyircinin yaş ortalama ve standart sapma değeri ise 20.11 ± 4.86 olarak hesaplandı.

Araştırmanın bulguları iki başlık altında ele alınmaktadır. Öncelikli olarak kişisel bilgi formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar betimsel olarak ortaya konulmuştur. Daha sonra araştırmanın problem tümcesine uygun bir biçimde şiddete eğilimi olanlar ve olmayanların karşılaştırılması yapılmıştır. Aşağıda bu konu ile ilgili veriler tablolaştırılarak verilmiştir.

3.1.1. Cinsiyet ve Mezun Olunan Lise Türü Bakımından Betimsel İstatistikler

Tablo 1. Cinsiyet ve Mezun Olunan Lise Türü Bakımından Betimsel İstatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Cinsiyet	Kadın	5	15.2
	Erkek	28	84.8
	Toplam	33	100
Mezun Olunan Lise	Düz Lise	23	69.7
	Fen Lisesi	1	3.0
	Anadolu Lisesi	7	21.2
	Öğretmen Lisesi	2	6.1
	Toplam	33	100.0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında şiddete eğilimi olan erkeklerin oranının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca mezun olunan lise türü bakımından şiddete eğilimi olan kişilerin çoğunun düz lise (%69.7) mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Babanın Eğitim Düzeyi, Annenin Eğitim Düzeyi ve Ailenin Ortalama Gelir Düzeyi Bakımından Betimsel İstatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Babanın eğitim düzeyi	Okur-Yazar Değil	4	12.1
	Okur-Yazar	5	15.2
	İlköğretim	6	18.2
	Lise	11	33.3
	Yüksekokul-Üniversite	7	21.2
	Toplam	33	100.0
Annenin eğitim düzeyi	Okur-Yazar Değil	11	33.3
	Okur-Yazar	6	18.2
	İlköğretim	8	24.2
	Lise	5	15.2
	Yüksekokul-Üniversite	3	9.1
	Toplam	33	100.0
Ailenin ortalama gelir düzeyi	0-800	9	27.3
	801-1500	10	30.3
	1501-3000	11	33.3
	3001-4500	2	6.1
	4501-üstü	1	3.0
	Toplam	33	100.0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında ‘babanın eğitim düzeyi’ incelendiğinde tablo da babanın aldığı eğitim olarak en çok dikkat çeken hususun LİSE mezunu olduğu görülmüştür.(%33.3)

Tablodaki bir diğer önemli sonuç ise ‘‘annenin eğitim düzeyi’’ babanın aldığı eğitimin tam tersi olarak LİSE mezunlarının azlığı (%15.2) ve okur-yazar olmayanların bir hayli fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2’nin son sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde ‘‘gelir düzeyi’’3000 lira ve üstü olan kişi sayısının toplam kişiler arasında ne kadar az olduğu görülmektedir.(%9.1) katılan kişiler gelir düzeyi düşük veya az sayılabilecek bir gelire hayatlarını sürdürmek zorunda olan kesim olduğu görülmüştür. Tabloya bakıldığında şiddetin ekonomik ve eğitim ile doğrudan bir bağlantısının olduğunu görmekteyiz.

Tablo 3. Ailenizdeki Birey Sayısı Bakımından Betimsel İstatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Ailedeki birey sayısı	1	1	3.0
	2	2	6.1
	3	2	6.1
	4	9	27.3
	5	19	57.6
	Toplam	33	100.0

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında “ailenizdeki birey sayısı” sorusuna ailedeki kişi sayısı 5 ve üzeri yani (%57.6) ile kalabalık ailelerde yaşayan kişilerin şiddete eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4. İkamet edilen yer Bakımından Betimsel İstatistikler

Değişken	Özellik	f	%
İkamet edilen yer	Yurt	9	27.3
	Aile	14	42.4
	Akrabada	2	6.1
	Arkadasla	8	24.2
	Toplam	33	100.0

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında “İkamet edilen yer” sorusuna kişilerin (%42.2) aileleri ile ikamet etikleri görülmektedir.

Tablo 5. Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısı bakımından betimsel istatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısı	1	3	9.1
	2	4	12.1
	3	8	24.2
	4	4	12.1
	5	14	42.4
	Toplam	33	100.0

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında “ Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısı”

bakıldığında kişilerin 5 ve daha fazla arkadaşlarının olduğu (%42.4) ve asosyal olmadıkları aksine toplumla ilişkili ve arkadaşlarının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Tablo 6. Değer verilen ve sır söylenecek olan kadın arkadaş sayısı bakımından betimsel istatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Değer verilen ve sır söylenecek olan kadın arkadaş sayısı	1	12	36.4
	2	11	33.3
	3	2	6.1
	4	3	9.1
	5	5	15.2
	Toplam	33	100.0

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında ‘‘ Değer verilen ve sır söylenecek olan kadın arkadaş sayısı’’bakımında ele alındığında 1 veya 2 kişinin Hayatlarında önemli olduğu ve kişilere sırlarını söylediği görülmektedir.(1ve 2 kişi toplamda %69.7)

Tablo 7. Ailede en çok sevilen kişiler bakımından betimsel istatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Ailede en çok sevilen kişiler	Anne	21	63.6
	Baba	5	15.2
	Abla	2	6.1
	Kız kardeş	2	6.1
	Erkek kardeş	3	9.1
	Toplam	33	100.0

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında ‘‘ Ailede en çok sevilen kişiler’’ bakımında en çok anne ye olan sevginin fazla olduğu görülmektedir(%63.3) tabloya bakıldığında anne sevgisinin ne denli fazla olduğu görmekte ve duygusal olan kişilerin şiddete eğilimi ve yönlendirilmesi kolay olduğunu söylemekteyiz. aşırı sevginin yol açtığı şiddet bu olsa gerek.

Tablo 8. Küçükken şiddete maruz kalma bakımından betimsel istatistikler

Değişken	Özellik	f	%
Küçükken şiddete maruz kalma	Evet	12	36.4
	Hayır	21	63.6
	Toplam	33	100.0

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında "Küçükken şiddete maruz kalma" maddesine bakıldığında kişilerin büyük çoğunluğunun küçükken şiddete maruz kalmadıkları görülmektedir (%63.6).

Tablo 9 Şiddete eğilim sorularının tümüne "doğru" yanıtını verenlerin betimsel istatistikleri

Değişken	Özellik	f	%
Filmlerde ya da televizyonda şiddet filmi izlemekten zevk alırım.	Doğru	33	100
Sizi döven insani dövmek normaldir.	Doğru	33	100
Kavga etmek beni canlı tutabilir ya da coşkulandırabilir.	Doğru	33	100
Aileni tehdit eden insani dövmek normaldir.	Doğru	33	100
Televizyonlarda şiddet olması normaldir.	Doğru	33	100
Biri sizi trafikte sinirlendirirse. onlara küfretmek normaldir.	Doğru	33	100
Şiddet sporlarını (box gibi) izlemekten zevk alırım.	Doğru	33	100
Bir insan bunu gerçekten hak ederse. onu dövmek beni kötü hissettirmez.	Doğru	33	100
Sinemalardaki filmlerde şiddet olması normaldir.	Doğru	33	100
Eşinizi tehdit eden birini dövmek normaldir.	Doğru	33	100

Tablo 9 betimsel istatistikleri incelendiğinde yukarıdaki tabloda şiddet ile ilgili 11 tane soru bulunmaktadır. 289 kişi içersinde MVQ testinde 11 soruya tamamen EVET demişlerdir. Çalışmada bu sorulara evet diyenler ile geri kalan grup bazı değişkenler açısından karşılaştırılmıştır.

Öncelikle şiddete meyilli kişi sayısı MVQ testine göre 33 kişi olduğu belirlenmiştir. Geriye kalan ve şiddete eğilimi belirlenemeyen 256 kişinin sonuçları. şiddete eğilimi olan kişiler ile karşılaştırılarak ki-kare ve önemlilik test sonuçları ile elde edilmiştir.

Tablo 10. Cinsiyete göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	5	4.7	101	95.3	106	100.0
	Erkek	28	15.3	155	84.7	183	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 10. sonuçları incelendiğinde şiddete eğilimi olan ve olmayanlar cinsiyet bakımından aralarından önemli bir fark olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 = 7.433$ p=.006).

Tablo 11. “Küçükken şiddete maruz kaldınız mı?” sorusuna göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Küçükken şiddet	Evet	12	14.3	72	85.7	84	100.0
	Hayır	21	10.2	184	89.8	205	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 11. Sonuçları incelendiğinde şiddete eğilimi olan ve olmayanlar küçükken şiddete maruz kalma bakımından aralarında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2 = .962$ p=.327).

Tablo 12. Mezun olunan lise türüne göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Mezun olunan lise türü	Düz L.	23	10.1	204	89.9	227	100.0
	Fen L.	1	6.3	15	93.8	16	100.0
	Anadolu L.	7	22.6	24	77.4	31	100.0
	Meslek L.	0	.0	6	100.0	6	100.0
	Anadolu Öğrt. L.	2	22.2	7	77.8	9	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 13. Ailedeki birey sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Ailedeki birey sayısı	1	1	12.5	7	87.5	8	100.0
	2	2	18.2	9	81.8	11	100.0
	3	2	4.7	41	95.3	43	100.0
	4	9	19.6	37	80.4	46	100.0
	5	19	10.5	162	89.5	181	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 14. Babanın eğitim düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Babanın Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Degil	4	13.8	25	86.2	29	100.0
	Okur-Yazar	5	13.9	31	86.1	36	100.0
	Ilkogretim	6	7.9	70	92.1	76	100.0
	Lise	11	10.3	96	89.7	107	100.0
	Yuksekokul-Universite	7	17.1	34	82.9	41	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 15. Annenin eğitim düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Annenin Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Degil	11	9.2	108	90.8	119	100.0
	Okur-Yazar	6	12.8	41	87.2	47	100.0
	Ilkogretim	8	13.8	50	86.2	58	100.0
	Lise	5	9.3	49	90.7	54	100.0
	Yuksekokul-Universite	3	27.3	8	72.7	11	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 16. İkamet edilen yere göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
İkamet edilen yer	Yurt	9	22.5	31	77.5	40	100.0
	Aile	14	8.6	149	91.4	163	100.0
	Akraba	2	25.0	6	75.0	8	100.0
	Arkadaşlar	8	13.6	51	86.4	59	100.0
	Diğer	0	.0	19	100.0	19	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 17. Ailenin ortalama gelir düzeyine göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Ailenin ortalama gelir düzeyi	0-800	9	9.1	90	90.9	99	100.0
	801-1500	10	10.9	82	89.1	92	100.0
	1501-3000	11	14.7	64	85.3	75	100.0
	3001-4500	2	14.3	12	85.7	14	100.0
	4501-üstü	1	11.1	8	88.9	9	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 18. Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Samimi olunan ve her şeyin paylaşıldığı arkadaş sayısına	1	3	5.3	54	94.7	57	100.0
	2	4	6.3	59	93.7	63	100.0
	3	8	11.4	62	88.6	70	100.0
	4	4	12.5	28	87.5	32	100.0
	5	14	20.9	53	79.1	67	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 19. Değer verilen ve sırrın söyleneceği kadın arkadaş sayısına göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Değer verilen ve sırrın söyleneceği kadın arkadaş sayısı	1	12	10.4	103	89.6	115	100.0
	2	11	15.1	62	84.9	73	100.0
	3	2	3.9	49	96.1	51	100.0
	4	3	16.7	15	83.3	18	100.0
	5	5	15.6	27	84.4	32	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 20. Ailede en çok sevilen kişiye göre şiddete eğilimi olanlar ile olmayanların karşılaştırılması

	Özellik	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Ailede en çok sevilen kişi	1	21	13.7	132	86.3	153	100.0
	2	5	10.4	43	89.6	48	100.0
	3	2	7.1	26	92.9	28	100.0
	4	2	6.1	31	93.9	33	100.0
	5	3	11.1	24	88.9	27	100.0
	Toplam	33	11.4	256	88.6	289	100.0

Tablo 21. Maçoluk (Machismo) ile ilgili betimsel istatistikler

	MADDELER	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
1	Potansiyel bir şiddet durumundaysam. Beni tehdit eden insanla otomatikman yüzleşirim	25	76.9	8	23.1	33	100
2	Bir insan sizi malınıza zarar vermekle tehdit ederse. yaman olmak normaldir	24	73.1	9	26.9	33	100
3	Bir insan seni sınırlendirirse ona gerekeni yapmakla karşılık vermenin haklı olduğunu düşünürüm	20	61.5	13	38.5	33	100
4	Bir kavgadan kaçarak utanmaktansa. dövüşüp dayak yemeyi tercih ederim	19	57.7	14	42.3	33	100
5	Yaman olmak güçlü olduğunu gösterir	17	51.5	16	48.5	33	100
6	Fiziksel olarak güçlü görünmezsen seni ezerler	15	46.2	8	53.8	33	100
7	Bazı insanlar onlara sadece fiziksel güç göstermenizden anlar	15	46.2	18	53.8	33	100
8	Yaman olmak kendinizi gösterdiğinizi belirtir	15	46.2	18	53.8	33	100
9	Gerçek adam kavgadan korkmayandır	15	46.2	18	53.8	33	100
10	Korktuğunuzu gösterirseniz. bir daha asla insanların karşısına çıkamazsınız	14	42.3	19	57.7	33	100
11	Korkmak zayıflık belirtisidir	14	42.3	19	57.7	33	100
12	Ben kendimi yaman biri olarak koruyorum	14	42.3	19	57.7	33	100
13	Bir kavgada uzaklaşmak utanç vericidir	11	34.6	22	65.4	33	100
14	Bir erkek için kavgaya etmeyi istemek normaldir	11	34.6	22	65.4	33	100
15	Çoğu insan fiziksel olarak zarar vermedikçe. ders almaz	10	30.8	23	69.2	33	100
16	Kavgadan ya da tartışmadan kaçarsanız yaşamazsınız	10	30.8	23	69.2	33	100
17	Sizi rahatsız eden insanlar dayacağı hak eder	10	30.8	23	69.2	33	100
18	Siddet dikkatimi ceeker	10	30.8	23	69.2	33	100
19	Sert ve güçlü olduğumu göstermezsem insanlar benim zavallı ve zayıf olduğumu düşünür	10	30.8	23	69.2	33	100
20	Kışkırtılırsam. kendimi beni kışkırtan insani dövmeğe ali koyamam	9	26.9	24	73.1	33	100
21	Erkek olduğunu göstermek için bazen yaman olman lazım	9	26.9	24	73.1	33	100
22	Sizin aptal görünmenizi sağlayarak gözdağı veren insanları dövmeğe doğrudur	8	23.1	25	76.9	33	100
23	Bazen ne istediğinizi elde etmek için şiddete başvurmalısınız	8	23.1	25	76.9	33	100
24	Nazik olanın üzerine yurunur	8	23.1	25	76.9	33	100
25	Fiziksel şiddet güç ve kuvvet gösterisi için bir gerekliliktir	6	19.2	27	80.8	33	100

Tablo 21. Maçoluk (Machismo) ile ilgili betimsel istatistikler (devamı)

	MADDELER	Evet		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
26	Bir insan sizi aptal yerine koyarsa onu dövme normaldir	6	19.2	27	80.8	33	100
27	Kavga etmekten zevk alırım	6	19.2	27	80.8	33	100
28	Sabrınız zorlandığında. Kavga etmek dışında yapabileceğiniz başka bir şey yoktur	5	15.4	28	84.6	33	100
29	Bir kişi tarafından tehdit edilişen. öncelikle onlara saldırarak onları durdururum	5	15.4	28	84.6	33	100
30	Şiddet benim ikinci doğamdır (doğamda vardır)	5	15.4	28	84.6	33	100
31	Eğer bir sorun yasanırsa düşünmem sadece müdahale edip kavga ederim	5	15.4	28	84.6	33	100
32	Şiddetli olmak erkek olduğunuzu gösterir	4	11.5	29	88.5	33	100
33	Gerçek adamı şiddetli olarak kabul ederim	3	7.7	30	92.3	33	100
34	Sınırlanırsam.dayak atmak kendimi daha iyi hissettirir	3	7.7	30	92.3	33	100
35	Bana sozle saldırana fiziksel olarak saldırırım	3	7.7	30	92.3	33	100
36	Seni ezen insani dövme normaldir	3	7.7	30	92.3	33	100
37	Kavga etmeye istekli değilsen bu sizin zayıf ve zavallı olduğunuzu gösterir	3	7.7	30	92.3	33	100
38	Ben düşünmeden sadece fiziksel davranmaya meyilliyim	1	3.8	32	96.2	33	100
39	Kabul edilemez bir davranışta bulduklarında esinizi dövme doğrudur	1	3.8	32	96.2	33	100
40	Kavga etmek birçok anlaşmazlığı çözer	1	3.8	32	96.2	33	100
41	Kadınlara bir ders vermek gerektiğinde onları dövme normaldir	1	3.8	32	96.2	33	100
42	Ne söyleyeceğimi bilemeyince yumruğumla hareket etmek daha kolaydır	0	0	33	100	33	100

Ankete katılan şiddete eğilimi olan kişilerin mvq testleri sonucunda %100 “maçoluk olgusu”na rastlanmamıştır. Julian S. Wolker ve Gudjonsson in yaptığı testte maçoluk bulgusunun ortaya çıkması için ankette şiddet soruları haricinde kalan 42 soruya evet (tamamen katılıyorum) demesi gerekmektedir. Şiddete eğilimi olan 33 kişinin hiçbirinin 42 sorunun hepsine evet – katılıyorum dememişlerdir. Ancak maşizmo tablosu incelendiği zaman yüzdeler olarak bazı sonuçlar göze çarpmaktadır.

Bunlardan en önemlileri;

a. Potansiyel bir şiddet durumundaysa beni tehdit eden insanla direkt yüzleşirim;(%76.9)

- b. Bir insan malınıza zarar vermekle tehdit ederse yaman olmak normaldir;
(%73.1)
- c. Bir insan seni sinirlendirirse ona gerekeni yapmakla karşılık vermenin haklı olduğunu düşünürüm; (%61.5)
- d. Bir kavgadan kaçarak utanmaktansa dövüşüp dayak yemeyi tercih ederim;
(%57.7)

Maşızmoda gözümüze çarpan en önemli düşük maddeler ise;

- a. Ne söyleyeceğimi bilemeyince yumruğumla hareket etmek daha kolaydır;(holiganizmin olmadığı görülmektedir) %0
- b. Kadınlara bir ders vermek gerektiğinde onları dövmek normaldir;(%3.8)
- c. Kavga etmek bir çok anlamsızlığı çözer;(%3.8)
- d. Kabul edilemez bir davranışta bulduklarında eşini dövmek doğrudur;(% 3.8)
- e. Ben düşünmeden sadece fiziksel davranmaya meyilliyim;(%3.8)

Yukarıdaki maşızmo tablosu incelendiğinde kişilerin genellikle tehdit olgusu oluştuğu zaman şiddete eğilimli olduklarını söylemektedirler. İçsel olarak şiddete eğilimi olan 33 kişiden 25 kişinin tehdit algısını kabul etmediği ve hiçbir gerekçe göstermeksizin kavga edebileceğini görmekteyiz.

Tablo 22. Şiddet yanlısı olanların bazı maşızmo sorularına tamamen katılmaları

Maşızmo soruları	Katılan kişi sayısı	(%)
Filmlerde ya da televizyonda siddet filmi izlemekten zevk alırım	33	(100)
Sizi doven insani dovmek normaldir	33	(100)
Kavga etmek beni canlı tutabilir ya da coskulandırabilir	33	(100)
Aileni tehdit eden insani dovmek normaldir	33	(100)
Televizyonlarda siddet olması normaldir	33	(100)
Biri sizi trafikte sinirlendirirse. onlara kufretmek normaldir	33	(100)
Siddet sporlarını (box gibi) izlemekten zevk alırım	33	(100)
Bir insan bunu gerçekten hak ederse. onu dovmek beni kötü hissetirmez	33	(100)
Sinemalardaki filmlerde siddet olması bormaldir	33	(100)
Esinizi tehdit eden birini dovmek normaldir	33	(100)

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre, Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında şiddete eğilimi olan erkeklerin, eğilimlerinin kadınlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun nedeni de cinsiyet farklılığının getirdiği erkeklerin daha sert bir yapıya sahip olması söylenebilir. Çoban'a göre erkeklerin toplumda egemen, futbol hegemonyasında tek söz sahibi olduğunu savunmuştur [33].

Erkeklerin gerek hormonal gerekse de yapısal bakımdan kadından ayrıldığı pek çok konu vardır. Bunlardan biri de güçlü olan erkeklerin koruma güdüsüne bağlı olarak şiddete daha fazla eğilimli olabileceği söylenilebilir. Ayrıca tablo incelendiğinde, görülen bir diğer konuda mezun olunan lise türü bakımından şiddete eğilimi olan kişilerin çoğunun düz lise mezunu olduğudur. Bunun nedeni ise, düz lisede okuyan kişilerin eğitim düzeyi bakımından diğer lise türlerine göre eğitim ve ekonomik olarak düşük olduğunu gerekçe olarak söyleyebiliriz.

Araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin babaların eğitim düzeyine bakıldığında, %33.3 ile en çok lise mezunu olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli sonuç ise, anne eğitim durumunun babaya kıyasla daha düşük düzeyde olmasıdır. Okur yazar olmayan annelerin oranı %33.3 olduğu bulunmuştur. Bunun nedeni de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde feodal yapı sonucu olarak kız çocuklarının okula gönderme oranlarının, erkek çocuklarına göre çok daha az olduğudur. Nitekim Berktaş'ın çalışmasına göre, eğitim açısından, Türkiye'de zorunlu öğrenimin 8 yıla çıkarılması, özellikle kız çocuklarının okulda kalma sürelerini uzatarak cinsiyet eşitliği yönünde atılmış olumlu bir adım olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık kızların okullaşma oranı erkeklere göre hala düşüktür ve kadınların yüzde 19.4'ü, 2000 yılı itibarıyla okur yazar olmadığını; tahmin edileceği gibi, bu sorun Doğu (kadın okumaz yazmazlık oranı yüzde 36) ve Güneydoğu (yüzde 39) bölgelerimizde kritik bir nitelik aldığını belirtmiştir [54].

Ailedeki birey sayısı anne ve baba dahil %57.6 oranında fert sayısının 5 ve yukarısı olduğu bulunmuştur. Ülkemizde yıllık nüfus artış hızı ve km²'ye düşen kişi sayısı bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Türkiye İstatistik Yıllığı 2009 yılı için yayınladığı istatistiklere göre; ülke genelinde nüfus artış hızı binde 14.50 iken Diyarbakır'da 2007-2008 yılları arasında binde 21.75, 2008-2009 yıllarında ise 14.75'e düşmüştür. Diyarbakır'da 2009 yılı için toplam nüfus 1515.011 olarak yayınlanmıştır [55]. Görüldüğü gibi Diyarbakır çok göç alan bir şehir konumundadır. Yine TÜİK'in yayınladığı 2009 yılına göre; Türkiye'de nüfus yoğunluğu km² düşen kişi sayısı 2009 yılında 94 iken Diyarbakır'da 101, İstanbul'da ise 2486 olarak yayınlanmıştır. İlginç bir veri olarak, Diyarbakır'ın sınır komşusu Mardin'de bu oran eksi 17.26 olarak negatif bir sonuç şeklindedir.

Araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin ikamet edilen yer hususunda verdiği yanıt ise büyük çoğunluğu; %42.4 oranı ile ailelerinin yanında kalmakta olduğudur. Kişileri sosyal açıdan sorgulayan sorunun sonucuna göre; kişilerin samimi oldukları arkadaş sayısı yine %42.4 oranı ile 5 ve üzeri olduğudur. Bu sonuca göre; şiddete eğilimi olan kişilerin asosyal olmadıkları şeklindedir.

Araştırmaya katılan ve şiddete eğilimi olan kişilerin betimsel sonuçlarına göre, ailelerinde en çok sevdiği kişinin büyük bir çoğunlukla (%63.3) anneleri olduğu görülmektedir. Çocuklar anneye olan yakınlığı babadan daha çoktur. Çocukken şiddete maruz kalmadıklarını %63.3 oranıyla ifade etmişlerdir.

Şiddete eğilimi olan 33 kişi ailelerinin ortalama gelir düzeyi; %10.9 oranı ile 800 – 1500 lira arası ile en yüksek oran ile (%14.7), 1500 – 3000 lira olduğu görülmektedir. Gayrisafi milli hasılanın yükselmesi (maddi gelirin yükselmesi) insanların şiddete olan eğilimlerinin azalmasıyla doğrudan ilgilidir. Avrupa’da kişi başına düşen gayrisafi milli hasılanın Norveç-İsveç gibi ülkelerde 65 bin Euro olduğu, ülkemizde ise gayrisafi milli hasılanın kişi başına düşen milli geliri 8-12 bin Euro olduğu görülmektedir [52]. Avrupa’da şiddete olan eğilimin Türkiye’dekinden daha az olduğu ve bunun da gerekçesinin maddi olduğu söylenilebilir.

Araştırmanın önemli bir sonucu ise, şiddete eğilimi olan 33 kişinin MVQ anketine göre, şiddeti ölçen 14 sorudan (6,14,17,18,27,32,34,37,40 ve 49 değerlendirmeye alınan sorular, 12,29,38 v52 sorular ki bunlar MVQ testine göre değerlendirmeye alınmayan sorulardır) 10 soruya yüzde yüz olarak katılmış olmaları gençler açısından ne kadar büyük potansiyel tehlike olduğu görülmektedir. Bu sorular arasında;

“Filmlerde ya da televizyonda şiddet filmi izlemekten zevk alırım.”,

“Sizi döven insani dövme normaldir.”,

“Kavga etmek beni canlı tutabilir ya da coşkulandırabilir.”,

“Aileni tehdit eden insani dövme normaldir.”,

“Televizyonlarda şiddet olması normaldir.”,

“Biri sizi trafikte sinirlendirirse onlara küfretmek normaldir.”,

“Şiddet sporlarını (box gibi) izlemekten zevk alırım.”,

“Bir insan bunu gerçekten hak ederse onu dövme beni kötü hissettirmez.”,

“Sinemalardaki filmlerde şiddet olması normaldir.” ve

“Eşinizi tehdit eden birini dövme normaldir.” şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Şiddete eğilimli olarak tanımlanan 33 kişi mağizmonun 42 sorusunun bazılarını kısmen katılmış olmaları (Tablo 21) daha büyük bir potansiyel şiddeti göstermektedir. Örneğin ankette

yer alan, “Bazı insanlar onlara sadece fiziksel güç göstermenizden anlar”, “Gerçek adam kavgadan korkmayandır”, “Korktuğunuzu gösterirseniz bir daha asla insanların karşısına çıkamazsınız”, “Korkmak zayıflık belirtisidir”, “Çoğu insan fiziksel olarak zarar vermedikçe ders almaz”, “Sizi rahatsız eden insanlar dayağı hak eder”, “Bazen ne istediğinizi elde etmek için şiddete başvurmalsınız”, “Nazik olanın üzerine yürünür” ve “Kavga etmekten zevk alırım” gibi sorulara evet demeleri potansiyel suç kanıtlar durumdadır.

Doğan HI ve Sevinç B'nin yaptıkları çalışmada; yerel yöneticilerin, suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenemeyeceği gerçeğinden hareketle, ilgili kamu kurumları ve özel kuruluş temsilcileri, genel kolluk yöneticileri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla, içinde bulunulan toplumun yapısına uygun modeller geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bunun yanında, çalışmalara bilimsel nitelik kazandırılması, sorunların daha akılcı yollarla tespit edilerek çözüm üretilmesi ve uygulama sonuçlarının bilimsel yollarla analiz edilebilmesi amacıyla üniversitelerle işbirliği yapılması da bir zorunluluk olarak görülmektedir [53].

Maşizmo tablosunda çıkan bir diğer ilginç bulgular da kavganın aslında hiçbir şey olduğunu, kadınlara şiddetin aslında anlamsız olduğunu, kavganın hiçbir şey çözmediğini bildiklerini görmekteyiz. Ancak toplum olarak süper ego olgusunun veya toplum kurallarının ne kadar baskın olduğunu sorulara verilen yanıtlarda açıkça görmekteyiz. Toplum kuralları insanların yaşayışlarını gelenek ve göreneklerini sınırlayan ya da gündelik işlerin düzenlenmesini sağlayan olguların bütünüdür. İnsanlar hangi toplumda olurlarsa olsunlar toplum kurallarına uymakla yükümlüdürler. Toplumun yazılı olmayan bu kuralları gerek sosyolojik gerekse de psikolojik açıdan incelendiğinde toplumların inanç-din ekonomi eğitim ve yaşantılar bütününe olduğu görülmektedir. Ülkemizde özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan insanların feodal yapının gerektirdiği gibi yaşadığı toplumsal kuralların aile bireylerinin (aile reisi, bazen aşiret reisi) kuralları koyduğu bir yaşantı döngüsüdür. Kişilerin kendi algılarının toplum içerisindeki kurallara kendileri karar vermektedirler. Şeref olgusunun ne denli önemli olduğu bölgedeki kan davaları ve kadın cinayetlerinde de açıkça görülmektedir.

Bu çalışmada görülen şiddet unsurunun dünyada çeşitli örnekleri vardır. Yapılan çalışma her ne kadar Doğu ve Güneydoğu'yu ele alıyorsa da ülkemizin diğer bölgelerinde ve dünyanın belirli kesimlerinde de görülmektedir. Komşumuz Yunanistan'da yapılan çalışmada ve şekil 1'de görüldüğü gibi şiddete eğilim nedenleri ortaya konulmuştur [31]. Aslan ve ark. yaptığı araştırmada şiddetin pek çok unsurunun olduğunu belirtmişlerdir [4]. Çalışmada gerek sosyal gerek kültürel birçok bulguya rastlanmıştır. Annenin eğitim durumu, ekonomik sebepler, cinsiyete bağlı durumlar araştırmanın önemli sonuçları sayılabilir.

Araştırma sonuçlarına göre şunlar önerilebilir;

- Toplumdaki ailelerin özellikle annelerin eğitim düzeylerinin bir an önce düzeltilmesi ile ilgili acil çalışmalar yapılmalıdır.
- Toplumun ilkel sayılabilecek gelenek ve göreneklerinin değiştirilmesi ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- Suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenemeyeceği gerçeğinden hareketle, ilgili kamu kurumları ve özel kuruluş temsilcileri, genel kolluk yöneticileri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla, içinde bulunulan toplumun yapısına uygun modeller geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir.
- Toplumda spor faaliyetlerinin artırılması ile ilgili tesislerin yapılması ve aynı zamanda bu tesislerde eğitim verilmesi gerekmektedir.
- Futbol müsabakalarında şiddete eğilimli olan bireyler tespit edilerek bu kişiler açık uçlu sorularla şiddete eğilim sebepleri incelenebilir. Hastalık düzeyinde olanlar, hastane ve psikolojik terapi merkezlerinde iyileştirilmeleri ile ilgili tedbirler alınmalıdır.
- Farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip olan taraftar grupların, müsabaka sonrası bir araya getirilerek kültürel etkileşimlerinin sağlanması önerilir.

KAYNAKÇA

1. Kayaoğlu, A. G. (2000). Futbol Fanatizmi. Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal) Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
2. Çepe. K. (1992). *Futbol Müsabakalarında Seyircilerin Saldırganlıkları ve Şiddet Sebepleri Üzerine Bazı Araştırmalar*. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
3. Yüksel. H., Doğan. B., Morali. S. ve Acar. M.F. (1998) Futbolda Şiddetin Toplumbilimsel Boyutları. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi. Yıl:5. Sayı:1. 22-26.
4. Arslan. C. ve Bingölbali. A. (1997). *Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler*. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim Ve Teknolojisi Dergisi. Yıl:6. 3-10.
5. Özmen. H. (2000). Futbol. Holiganizm ve Medya. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
6. Acet. M. (1997). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi. Voleybol Ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
7. Taşğın. Ö. (2000). *Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili*. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
8. Babacan. D. (1993) *Futbol ve Hakem*. TFF Eğitim Yayınları:4. Ankara.
9. TDK. Türk Dil Kurumu.
(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f72a217676a74.08494264.28/03/2012 saat 08:45)
10. Mosses. R. (1996). Şiddet Nerede Başlıyor. Şiddet. Cogito. Sayı: 6-7. Syf: 23-28.
11. Kuru. E. ve Var. L. (2009). Futbol Seyircilerinin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. (10) 2. 141-153.
12. Yetim. A. (1999). Öğretmenlik Mesleği ve Beden Eğitimi Öğretmeninin Sosyal Görevleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 3(3). 222-234.

13. Gültekin. O., Doğan. M., Doğan. A. ve Eylen. B. (2000). *Futbol Sahalarında Şiddet ve Emniyet Güçlerinin Tutumu Üzerine Bir Araştırma*. 21.Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu. 25-27 Ekim. Ankara
14. Baldık. Ö. (2002). *Futbolun Kuşatıcılığı Altında*. Zafer Dergisi. Ekim 2002. Sayı:310.
15. Erkal. M., Baloğlu. B., ve Baloğlu. F. (1997). Ansiklopedik Sosyoloji.
16. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları. Bizim Büro Basımevi; Ank. 1995.
17. Ayan. S. (2006).Şiddet ve fanatizm. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 7. Sayı 2.
18. Hobart. M. (1996). Şiddet Ve Susku: Bir Eylem Siyahasına Doğru. Cogito. Sayı:6-7. Syf: 51-64.
19. Kocabay. Y. Türkçe Fransızca Büyük Sözlük (Grand Dictionary). Tisimat Basım Sanayi. Ankara
20. Sami. Ş. (1987). Kamus-I Türki. Çağrı Yayınları. İstanbul.
21. Tezcan. M. (1996). Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul. Şiddet. Cogito. Sayı: 6-7. Syf: 105-108.
22. Kozanoğlu. C. (1996). Bu Maçı Alıcaz!. İletişim Yayınları.
23. Doğan. İ. (1999). Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu Ve Şiddet. Düşünen Siyaset Dergisi. Sayı: 2. Ankara.
24. Şimşek. S. (1988). Törelere Aynasında Doğu ile Batı. Bursa: Asa Kitabevi.
25. Joanne, S. (2004). Does viewing violent media really cause criminal violence? A methodological review. *Aggression and Violent Behavior*, 10, 99 – 128
26. Yamin, S. (2008). Understanding Religious Identity and the Causes of Religious Violence *Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding*, 1 (1).
27. Bouffard, L. A., Wright, K. A, Muftić, L. R. & Bouffard, J. A. (2008). Gender differences in specialization in intimate partner violence: comparing the gender symmetry and violent resistance perspectives. *Justice Quarterly*, 25(3) 570-594.
28. Danis, F. (2003) The criminalization of domestic violence; what social workers need to know. *Social Work*, 48 (2), 237-246.
29. Ministry of Social Justice and Empowerment. Rapid assessment survey of drug abuse in India. New Delhi:Government of India; 2000.
30. Werb, D., Rowell, G., Guyatt, G. Kerr, T., Montaner, J. and Wood, E. (2011). Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review. *Effect of drug law enforcement on drug market violence: A systematic review. International Journal*

- of Drug Policy. Article in Press.
31. Koutroumanides, C. and Laios, A. (2011). The Selling Mechanism of the Television Rights in Greek Professional Soccer, United States Sports Academy, 14
  32. Erten. Y. ve Ardalı. C. (2001). Saldırganlık. Şiddet Ve Terörün Psikososyal Yapıları. Şiddet. Cogito. Sayı 6-7. Syf: 143-154.
  33. Çoban. B. (2008). Futbol ve toplumsal muhalefet. İletişim kuram ve araştırma dergisi. (26). 59-88.
  34. Althusser. L. (2003). İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları. İstanbul: İthaki. Bambrey. C. (2002). Marxism ve spor. Birikim. 158.
  35. Yeşilyaprak. Y. ve Yazıcı. A. H. Futbol Psikolojisi ve Şiddet. [http://www.psikolojimagazin.com/futbol-ve-siddet]. Erişim tarihi; 03.02.2012.
  36. Hasırcı. S. (2012). Futbolda şiddet ve çözüm yolları. <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=286&ftxtID=15127> Erişim tarihi; 08.10.2012.
  37. Taylor. I. (1975). Soccer consciosness and soccer hooliganism. İçinde: Cohen S.(der.). Images of deviance. Middlesex: Penguin.
  38. Kıraç. E. Futbolda Şiddet ve Çıkış Yolları Üzerine Bir Deneme. <http://www.sporhukuku.org.tr/makaleler/103-futbolda-iddet-ve-ck-yollar-uezerine-bir-deneme-averkan-krac.html>. Erişim tarihi: 15.01.2012.
  39. Heysel Faciası. http://tr.wikipedia.org/wiki/Heysel_facias%C4%B1 Erişim tarihi: 04.03.2012.
  40. Leeds taraftarının öldürülmesi. <http://my.sporx.com/blog/leeds-united-taraftarlarinin-oldurulmesiSXBLQ13448SXQ> Erişim tarihi: 04.03.2012.
  41. Stemmler. Theo (2000). Futbolun kısa tarihi. Ankara: Dost
  42. Hatipoğlu. D. ve Aydın. B. (2007). Bastır Ankaragücü: Kent. kimlik. endüstriyel futbol ve taraftarlık. Ankara: Epos.
  43. Marsh P., Fox. K., Carnibella. G., Mc Cann. J. & Marsh J. (1996). Football violence and hooliganism in europe. The Amsterdam Group. (www.sirc.org/publik/footballl_violence.ht ml).(Erişim: 1 Mart 2007).
  44. King. A. (1998). The end of the terraces: the transformation of english football in 1990's. London: Leicster University
  45. Büyükbaykal. G. (2004). Geçmişten Günümüze Türkiye'deki Yazılı Spor Basınında Futbolun Yeri ve Önemi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 2004.

46. Ekici. M. (2008). Araştırma Yöntemleri. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. (Ed.: M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
47. Malinowski. B. (1990). İnsan ve Kültür. (Çev.: Doç. Dr. Fatih Gümüüş). Ankara: Verso Yayıncılık.
48. Coulmas. F. (1997). Language and Identity. The Handbook of Sociolinguistics. Andree TabouretKeller. United Kingdom: Blackwell Publishers Ltd. s.73-85.
49. Downes. W. Language and Society. United Kingdom: Cambridge Approaches to Linguistics. Cambridge University Press.
50. Karasar. N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayıncılık: Ankara.
51. <http://hettirik.blogspot.com/2012/03/futbol-as.html>, 05.05.2012
52. Kişi başına GSMH göre ülkelerin listesi (2007) http://tr.wikipedia.org/wiki/Ki%C5%9Fi_ba%C5%9F%C4%B1na_GSMH'ye_g%C3%B6re_%C3%BClkelerin_listesi. Erişim tarihi: 15.05.2012
53. Doğan. H.I ve Sevinç B. (2011) Suç teorileri ve şehir güvenliği: Bitlis iliyle ilgili genel bir değerlendirme. Polis Bilimleri Dergisi, Turkish Journal of Police Studies Vol: 13 (4)
54. Berktaş F. (2004) Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. İstanbul Bilgi Üniversitesi. Sivil toplum ve demokrasi konferans yazıları no: 7
55. Türkiye İstatistik Kurumu. (2009). Türkiye istatistik yılı 2009, Çankaya- Ankara.

EKLER

Ek 1 – MVQ ANKETİ

I. BÖLÜM – KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? : Kadın Erkek
2. Mezun olduğunuz lisenin türü
 Düz Lise Fen Lisesi Anadolu Lisesi Meslek L. Öğretmen L.
3. Üniversiteye gelmeden önce yaşadığınız il-ilçe-köy?: .....
4. Ailenizdeki birey sayısı (Anne-Baba hariç)?
 1 2 3 4 5
5. Babanızın eğitim düzeyini belirtiniz.
 Okur - yazar değil Okur-yazar İlköğretim Lise Yüksekokul-
 Üniversite
6. Annenizin eğitim düzeyini belirtiniz.
 Okur - yazar değil Okur-yazar İlköğretim Lise Yüksekokul-
 Üniversite
7. Şu anda nerede kalıyorsunuz?
 Yurt (KYK) Özel yurt Öğrenci evi Aile ile birlikte Diğer
8. Ailenizin ortalama aylık geliri:
 0 – 800 801– 1500 1501– 3000 3000– 4500 4500...
9. Samimi olduğunuz ve her şeyinizi paylaştığınız arkadaş sayısı
 1 2 3 4 5+
10. Sizin değer verdiğiniz ve sırrınızı söyleyeceğiniz kaç kadın arkadaşınız var?
 1 2 3 4 5
11. Ailede en çok kimi seversiniz?
 Anne Baba Abla Abla-kız kardeş Erkek kardeş-ağabey

Anketin devamı

S.No	Madde	Doğru	Yanlış
1	Bir kavgadan uzaklaşmak utanç vericidir.		
2	Ben düşünmeden sadece fiziksel davranmaya meyilliyim.		
3	Sabrınız zorlandığında. kavga etmek dışında yapabileceğiniz başka bişey yoktur		
4	Korktuğunuzu gösterirseniz. bir daha asla insanların karşısına çıkamazsınız		
5	Çoğu insan fiziksel olarak zarar vermedikçe. ders almaz.		
6	Filmlerde ya da televizyonda şiddet filmi izlemekten zevk alırım.		
7	Sizin aptal görünmenizi sağlayarak gözdağı veren insanları dövmek doğrudur.		
8	Kabul edilemez bir davranışta bulduklarında eşinizi dövmek doğrudur.		
9	Gerçek adamı şiddetli olarak kabul ederim.		
10	Fiziksel olarak güçlü görünmezsen seni ezerler.		
11	Şiddetli olmak erkek olduğunuzu gösterir.		
12	Şiddete tamamen karşıyım.		
13	Bazen ne istediğinizi elde etmek için şiddete başvurmalısınız.		
14	Sizi döven insanı dövmek normaldir.		
15	Kavgadan ya da tartışmadan kaçarsanız yaşamazsınız.		
16	Kışkırtılırsam. kendimi beni kışkırtan insanı dövmekten alı koyamam.		
17	Kavga etmek beni canlı tutabilir ya da coşkulandırabilir.		
18	Aileni tehdit eden insanı dövmek normaldir.		
19	Bir kişi tarafından tehdit edilirim. öncelikle onlara saldırarak onları durdururum.		
20	Fiziksel şiddet güç ve kuvvet gösterisi için bir gerekliliktir.		
21	Şiddet benim ikinci doğamdır.		
22	Sizi rahatsız eden insanlar dayağı hak eder.		
23	Sinirlenirsem. dayak atmak kendimi daha iyi hissettirir.		
24	Şiddet dikkatimi çeker.		
25	Kavga etmek bir çok anlaşmazlığı çözer.		
26	Nazik olanın üzerine yürünür.		
27	Televizyonlarda şiddet olması normaldir.		
28	Erkek olduğunu göstermek için bazen yaman olman lazım.		
29	Şiddetten nefret ederim		
30	Bana sözle saldırana fiziksel olarak saldırırım		
31	Ne söyleyeceğimi bilemeyince yumruğumla hareket etmek daha kolaydır		
32	Biri sizi trafikte sinirlendirirse. onlara küfretmek normaldir		
33	Kadınlara bir ders vermek gerektiğinde onları dövmek normaldir.		
34	Şiddet sporlarını (box gibi) izlemekten zevk alırım		
35	Sert ve güçlü olduğumu göstermezsem insanlar benim zavallı ve zayıf olduğumu düşünür		
36	Seni üzen insanı dövmek normaldir		
37	Bir insan bunu gerçekten hak ederse. onu dövmek beni kötü hissettirmez		
38	Birini dövdüğümde sonradan kendimi kötü hisseder hatta kendimden nefret ederim		
39	Bir insan sizi aptal yerine koyarsa onu dövmek normaldir		
40	Sinemalardaki filmlerde şiddet olması normaldir		
41	Bazı insanlar onlara sadece fiziksel güç göstermenizden anlar		

42	Kavga etmekten zevk alırım		
43	Korkmak zayıflık belirtisidir.		
44	Bir insan sizi malınıza zarar vermekle tehdit ederse. yaman olmak normaldir.		
45	Bir insan seni sinirlendirirse ona gerekeni yapmakla karşılık vermenin haklı olduğunu düşünürüm.		
46	Potansiyel bir şiddet durumundaysam. beni tehdit eden insanla otomatikman yüzleşirim		
47	Bir kavgadan kaçarak utanmaktansa. dövüşüp dayak yemeyi tercih ederim		
48	Yaman olmak güçlü olduğunuzu gösterir		
49	Eşinizi tehdit eden birini dövmek normaldir		
50	Yaman olmak kendinizi gösterdiğinizi belirtir		
51	Bir erkek için kavga etmeyi istemek normaldir		
52	Eğer bir insan acı çeker ve incinirse başkasını dövmemeli..		
53	Ben kendimi yaman biri olarak görüyorum.		
54	Gerçek adam kavgadan korkmayandır		
55	Kavga etmeye istekli değilsen bu sizin zayıf ve zavallı olduğunuzu gösterir		
56	Eğer bir sorun yaşanırsa düşünmem sadece müdahale edip kavga ederim.		

ÖZ GEÇMİŞ

1979 yılında Diyarbakır'da doğmuşum. İlk, orta ve lise eğitimimi tamamladıktan sonra Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fak. Beden-Eğitimi Spor Öğretmenliğini kazandım. Eğitimimi 4 yılda tamamladıktan sonra 2006 yılında Azerbaycan'da (APA) Azeri press informasya ajansında çalıştım beş yıl sonra . 2011 yılında D.Ü Ziya Gökalp Eğitim Fakültesine Arş-Gör olarak çalışmaya başladım ilk yılımda Van da yapılan Beden-Eğitimi sempozyumunda 'BESYO ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİMLERİ VE BEKLENTİLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASI' adlı bilimsel makale yayınladım. Halen Azerice ye çevrilmiş 3 tane Spor makalem bulunmaktadır. İyi derecede Kürtçe, Azerice ve İngilizce biliyorum.